

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

VOIKUKKIA- vertaistukiryhmään osallistuneiden kokemuksia vertaisohjaajasta

Huovinen, Maarit

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Yhdessä enemmän

VOIKUKKIA- vertaistukiryhmään osallistuneiden kokemuksia vertaisohjaajasta

Maarit Huovinen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Tammikuu, 2017

Huovinen Maarit

VOIKUKKIA- vertaistukiryhmään osallistuneiden kokemuksia vertaisohjaajasta

Vuosi 2017 Sivumäärä 46

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut selvittää, millaisia kokemuksia VOIKUKKIA- vertaistukiryhmään osallistuneilla on vertaisohjaajan ryhmässä mukana olemisesta. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät ovat suunnattu vanhemmille, joiden lapsi on huostaanotettu. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli VOIKUKKIA hanke. Opinnäytetyössäni kerätyn tiedon oli tarkoitus auttaa VOIKUKKIA- toimintaa vertaisohjaajan roolin kehittämiseksi.

Opinnäytetyöni teoreettisessa viitekehyksessä olen käsitellyt vertaistukea, kriisiä ja sen eri vaiheita sekä vanhemmuutta lastensuojelussa. Toteutin opinnäytetyöni laadullisena tutkimuksena, jonka aineistonkeruussa käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua sekä tekstin analyysia. Haastattelin kahta VOIKUKKIA- ryhmän käynyttä vanhempaa. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja analysoin ne aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aineistonani olivat myös VOIKUKKIA- vertaistukiryhmien loppupalautteet vuosilta 2014- 2016.

Opinnäytetyöni tuloksena sain selville, että suurin osa ryhmän käyneistä koki vertaisohjaajan mukana olon ryhmässä positiivisena asiana. Ryhmän käyneet kokivat, että oli hyvä, kun mukana oli joku, jolla oli samanlaisia kokemuksia kuin heillä ja todella tiesi mistä puhutaan. Ryhmäläisistä oli ollut hyvä nähdä joku, joka on selvinnyt huostaanottotilanteesta, se antoi uskoa tulevaan. Vertaisohjaaja läsnäolo myös rohkaisi puhumaan ja tuomaan esiin omia ajatuksia. Ryhmissä, joissa vertaisohjaajaa ei ollut mukana, koettiin että vertaisohjaajan vierailu oli hyvä asia. Se oli muun muassa herättänyt paljon keskustelua ryhmässä ja tuonut uusia ajatuksia.

Itselleni nousi aineistosta esiin eräs kehittämis ehdotus VOIKUKKIA- toiminnalle. Jos vain mahdollista, olisi hyvä koota ryhmää niin, että vanhemmilla ja vertaisohjaajalla olisi kokemusta suunnilleen samanikäisen lapsen huostaanotosta. Koen, että silloin vertaisohjaajasta on vielä suurempi hyöty ryhmäläisille, kun kaikilla on kokemus saman ikäluokan lapsista.

Asiasanat: Vertaistuki, vertaisohjaaja, huostaanotto, kriisi

Huovinen Maarit

VOIKUKKIA- peer support groups members experiences about peer support mentorship

Year	2017	Pages	46
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to assess what kind of experiences they have had, who had taken part in VOIKUKKIA- support group about peer support mentorship. VOIKUKKIA- peer support groups are aimed at parents whose child has been taken into custody. The employer of this thesis was VOIKUKKIA-project. The purpose of the data that has been collected in my thesis is to help to improve the VOIKUKKIA-operation peer support mentors role.

In my thesis the theoretical frame of reference covers peer support, crisis and its different steps and parenting in child protection. I carried out the thesis as qualitative research and to collect the material I used the theme interview method and text analysis. I interviewed two parents who had participated in the VOIKUKKIA- group. The interviews were individual and I analysed those materials using conventional analysis. I also had the VOIKUKKIA- support group's final feedback from the years 2014-2016, which I used as a material in my thesis.

As a result of my thesis I found out that most of the parents thought peer support mentors participation in the group was a positive thing. Those parents experienced that it was positive that there was someone who has the same kind of experiences and really knew what they talked about. Group members thought it was good to see someone who has pulled through after his own child had been taken into custody. Presence of the peer support member also encouraged parents to talk of their own experiences. In those groups where a peer support mentor had not been taking part parents feel that a peer support mentor visiting in sessions was a positive thing. It brought a lot of new ideas and conversations into the group.

After collecting all the data I found out a way of developing the VOIKUKKIA-operation. If possible those groups should collect ways of trying to involve parents and peer support members who have both experienced children of a similar age being taken into custody. I feel that then a peer support member can be much more useful to those parents in the group.

Keywords: Peer support, peer support mentor, custody, crisis

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyön lähtökohdat	7
	2.1 Prosessikuvaus	7
	2.2 Tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymys	8
3	Voikukkia - vertaistukiryhmät	9
4	Vertaistoiminta	10
	4.1 Vertaistukiryhmä	11
	4.2 Vertaisohjaaja	12
	4.3 Kokemusasiantuntija	13
5	Kriisi	14
	5.1 Sokkivaihe	15
	5.2 Reaktiovaihe	16
	5.3 Käsittelyvaihe	17
	5.4 Uudelleensuuntautumisvaihe	18
6	Vanhempien tukeminen lastensuojelun palveluissa	18
7	Tutkimuksen toteutus	22
	7.1 Tutkimusmenetelmä	22
	7.2 Aineiston keruu	22
	7.3 Sisällönanalyysi	24
8	Tutkimustulokset	26
	8.1 Haastatteluiden analyysi	26
	8.1.1 Vertaisohjaajan vahvuudet ja vaikuttavuus	26
	8.1.2 Kokemukset tuen saamisesta	27
	8.1.3 Ryhmäkokemuksia	29
	8.2 Palautekyselyiden analyysi	30
	8.2.1 Vertaisohjaajan henkilökohtaiset ominaisuudet	30
	8.2.2 Positiiviset kokemukset	31
	8.2.3 Negatiiviset kokemukset	32
	8.2.4 Kokemukset vertaisohjaajien vierailuista	33
	8.2.5 Kiinnostus toimimisesta kokemusasiantuntijana tai vertaisohjaajana ..	33
	8.3 Johtopäätökset	34
9	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	36
10	Pohdintaa	38
	Lähteet	41
	Kuviot	43
	Taulukot	44
	Liitteet	45

1 Johdanto

Vuonna 2014 huostassa oli 10 675 lasta. Kiireellisesti kyseisenä vuonna sijoitettiin 3773 lasta. (Kuoppala & Säkkinen 2015,1.) Huostaanotto on viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys lastensuojelutyössä. Siihen ryhdytään, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi itse vakavasti vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla näihin rinnastettavalla käyttäytymisellä vaarantaa omaa terveyttään ja kehitystään. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016.)

Huostaanottotilanteet koskettavat useita vanhempia, lapsia, heidän läheisiään, sosiaalityöntekijöitä, sijaishuollon henkilöstöä sekä muita perheen kanssa työskenteleviä ihmisiä. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle vanhempien suostumuksella tai tahdonvastaisesti. Lapsen sijoitus aiheuttaa aina kriisin niin vanhemmalle kuin lapselle. Tässä vaikeassa elämäntilanteessa molemmat osapuolet tarvitsevat tukea. Vanhempien saama tuki huostaanottotilanteissa on ollut riittämätöntä ja he ovat usein jääneet aivan yksin. Vuonna 2008 voimaan tullessa lastensuojelulaissa on tunnustettu huostaanoton jälkeisen vanhemmuuden tukemisen tarpeellisuus. Tämä tarkoittaa, että vanhemmalle tehdään asiakassuunnitelma, johon tulee kirjata toimenpiteet vanhemmuuden tukemiseen. Yksi tukimuoto vanhemmille on vertaistukiryhmät. (Hägglund, Kivinen, Kujala & Söderholm 2012, 7-8.)

VOIKUKKIA- vertaistukiryhmät ovat tarkoitettu huostaanotettujen lasten vanhemmille. Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitossa vuonna 2010 alkunsa saaneen VOIKUKKIA- verkostonhankeen tarkoituksena on juurruttaa vertaistukiryhmät ja vanhempien tukeminen osaksi sosiaalityötä kaikkialla Suomessa. VOIKUKKIA- vertaistukiryhmissä ohjaajina on kaksi VOIKUKKIA-koulutuksen saanutta ammatillista ohjaajaa. Useilla paikkakunnilla ryhmässä mukana on myös koulutettu vertaistukiohjaaja eli vanhempi, joka on itse kokenut lapsensa sijoituksen, kuntoutunut siitä ja kouluttautunut tukemaan muita. (Hägglund ym. 2012, 5, 20.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tutkia, minkälaisia kokemuksia VOIKUKKIA- vertaistukiryhmän käyneillä vanhemmilla on ryhmässä mukana olleesta vertaisohjaajasta. Aineistonkeruumenetelmänä käytin haastattelua ja tekstin analyysia. Haastattelin kahta ryhmän käynyttä vanhempaa sekä analysoin VOIKUKKIA- ryhmien palautekyselyt vuosilta 2014-2016. Perehdyin teoriaan vertaistuesta, vanhempien kokemuksiin lastensuojelusta sekä kriisiin, joka on läsnä huostaanottotilanteissa. Näistä muodostuu työni teoreettinen viitekehys.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

2.1 Prosessikuvaus

Olin työharjoittelussa tammi - helmikuun 2016 Riihimäen kaupungin perhepalveluissa. Perhe-
tuvalla oli alkamassa ensimmäinen VOIKUKKIA - ryhmä maaliskuussa ja työharjoitteluohjaajani
oli toinen tulevista ryhmänohjaajista. Kuulin paljon VOIKUKKIA - toiminnasta ja olin myös mu-
kana VOIKUKKIA- esittelyssä, jonka sosiaaliohjaajat järjestivät sosiaalityöntekijöille. Kiinnos-
tukseni ryhmää kohtaan kasvoi harjoittelun aikana ja itselleni heräsi ajatus siitä, jos opinnäy-
tetyöni koskisi kyseistä ryhmää. Puhuin ideastani harjoitteluohjaajalleni ja hän antoi minulle
VOIKUKKIA - toiminnan projektisuunnittelija Hanna Hägglundin yhteystiedot. Laitoin Hägglun-
dille sähköpostia, jossa ilmaisin kiinnostukseni tehdä opinnäytetyö koskien VOIKUKKIA- toimin-
taa. Hägglund vastasi, että mielellään ottavat vastaan opinnäytetyön tekijän ja aloimme
vaihdelta viestejä koskien opinnäytetyön aihetta. Hägglund toi esiin, että he haluaisivat mie-
lellään tietoa siitä, kuinka ryhmäläiset kokevat vertaisohjaajan mukana olemisen ryhmässä ja
tartuin tähän aiheeseen, koska vertaisohjaajan rooli kiinnosti myös minua itseäni.

Huhtikuun alussa kävin Helsingissä tapaamassa Hägglundia, jolloin sovimme vielä tarkemmin
tutkimusaiheen. Tutkimusaiheeksi varmistui vertaisohjaajan rooli ja ryhmäläisten kokemukset
vertaisohjaajasta. Itse olin kiinnostunut tekemään laadullisen tutkimuksen ja haastatteluja ja
se sopi myös Hägglundille. Päädyimme siihen, että haastattelin kahden eri ryhmän osallistu-
jia. Toisessa ryhmässä olisi ollut vertaisohjaaja mukana ja toisessa ryhmässä taas ei. Näin
pääsisin vertailemaan, onko ryhmäläisillä erilaiset kokemukset ryhmästä ja kuinka vertaisoh-
jaaja nousee esiin haastatteluissa. Sain Hägglundilta VOIKUKKIA - ohjaajien yhteystietoja,
joihin voihin olla yhteydessä haastattelujen tiimoilta. Aloitin yhteydenpidon eri kaupunkien
sosiaaliohjaajien kanssa, jotka toimivat VOIKUKKIA- ryhmien ohjaajina. Tein kaksi erilaista
saatekirjettä haastatteluja varten. Toinen ryhmälle, jossa vertaisohjaajaa ei ollut mukana ja
toisen ryhmille, joissa vertaisohjaaja oli ollut mukana. Liitteet - osiossa minulla on saatekirje
ryhmäläisille, joissa vertaisohjaaja oli ollut mukana. Nämä kaksi kutsua erosivat toisistaan
vain kohdasta, jossa kerron, mitä aioin haastateltavilta kysyä haastattelussa. Vertaisohjaajal-
lisille ryhmäläisille aioin esittää avoimia kysymyksiä kokemuksista ryhmästä ja vertaisohjaa-
jasta ja vertaisohjaajattomille kysymyksiä kokemuksista ryhmästä ja mahdollisesta vertaisoh-
jaajan vierailusta. Sosiaaliohjaajat lähtivät hyvin mukaan yhteistyöhön viemään haastattelu-
pyyntöjäni heidän ryhmäläisilleen. Sovimme myös, että haastatteluun mukaan haluavat ryh-
mäläiset ilmoittautuvat ensin ohjaajille ja ohjaajat toimittavat yhteystiedot minulle.

Etsin ja tutustuin kirjalliseen materiaaliin opinnäytetyötäni varten odotellessa tietoja haasta-
teltavista. Toukokuussa sain tiedon, että kolme ryhmäläistä oli suostunut haastatteluun ja he
olivat ryhmästä, jossa vertaisohjaaja oli ollut mukana. Työstin tutkimuslupahakemusta ja pyy-
sin Hägglundilta lisää yhteystietoja ryhmistä, joissa vertaisohjaaja ei ole ollut mukana. Kesä-

kuun loppupuolella ei ollut vielä yhtään haastateltavaa löytynyt vertaisohjaajattomista ryhmistä. Olin yhteydessä Hägglundiin asiasta ja päädyimme siihen, että teen kolme haastattelua ja otan lisämateriaaliksi VOIKUKKIA - ryhmistä kerätyt palautteet. Näin ollen vertailu kahden erilaisen ryhmän välillä jäi pois, mutta aihe, ryhmäläisten kokemukset vertaisohjaajasta, pysyi kuitenkin samana. Vierailin Hägglundin luona heinäkuussa Helsingissä ja sain häneltä palautekyselymateriaalit. Sain tiedot sähköisenä ja paperiversiona. Tutkimusluvan haastatteluihin sain juhannuksen aikoihin ja juhannuksen jälkeen aloin sopia haastatteluajoja puhelimitse. Nopealla aikataululla sain haastattelut heinäkuun alkupuolelle sovittua. Haastateltua sain kaksi henkilöä, kolmanteen haastateltavaan en saanut enää yhteyttä. Haastattelut litteroin ja analysoin aineiston. Litteroitua aineistoa tuli yhteensä 19 tekstisivua.

Syksyn 2016 aikana syvennyin tutkimusmateriaalin analysointiin ja myös tutkimuskysymys tarkentui tämän prosessin aikana. Teoreettinen viitekehys sai myös oman muotonsa loppukesän ja syksyn aikana. Valitsin teoreettiseen viitekehykseen tarkempaan tarkasteluun vertaistoinnin, koska siitä on kyse VOIKUKKIA-ryhmässä, kriisin ja sen eri vaiheet, koska kriisiä käsitellään myös VOIKUKKIA-ryhmissä sekä vanhempien kokemuksia heidän tukemisestaan lastensuojelun palveluissa. Syksyn olin työharjoittelussa ja kirjoittamiseen ei ollut niin paljoa aikaa, kuin olisin toivonut. Loka-marraskuussa sain tutkimustulokset kirjoitettua ja tehtyä myös johtopäätökset saamistani tuloksista. Joulukuussa vielä syvensin tekstiäni ja tein viimeisiä viilauksia tammikuulle saakka.

2.2 Tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymys

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, millaisia kokemuksia VOIKUKKIA-vertaistukiryhmään osallistuneilla on vertaisohjaajan ryhmässä mukana olemisesta. Idea vertaisohjaajan merkityksen tutkimiseen tuli Voikukkia koordinaattorilta, koska Voikukkia-toiminta on kiinnostunut kehittämään vertaisohjaajien roolia ryhmissä. Tarkoitukseni on tuottaa tietoa, josta olisi hyötyä heidän kehitystyölleen.

Tutkimuskysymykseni kehittyi lopulliseen muotoonsa tutkimuksen teon edetessä. Lopullinen tutkimuskysymykseni on:

- Minkälaisia kokemuksia ryhmään osallistuneilla on vertaisohjaajan mukana olemisesta?

Tavoitteenani on tuoda esiin Voikukkia-ryhmään osallistuneiden mielipiteitä ja kokemuksia vertaisohjaajasta ja olla näin apuna Voikukkia-hankkeelle, jonka toiminnan koen erittäin tärkeänä. Omana henkilökohtaisena tavoitteenani on tutkimuksen aikana saada lisää tietoa lastensuojelusta ja sijaishuollon toiminnasta. Mielenkiintoista on myös selvittää, millaisia tuki-

toimia sijoitettujen lasten vanhemmille on tarjolla ja kuinka heidät huomioidaan huostaanot-toprosessissa.

3 Voikukkia - vertaistukiryhmät

Huostaanotettujen lasten vanhemmille tarkoitetut vertaistukiryhmät saivat alkunsa Sininauhaliiton Eevan perhe - hankkeessa vuosina 2002-2005 Naisten talo - toiminnan yhteydessä Jyväskylässä. Vertaistukiryhmämenetelmää on sen jälkeen käytetty ja kehitetty eri tahoilla, esimerkiksi Kaste -hankkeessa ja Nuorten Ystävien eri toimipisteissä. Suomen kasvatusta ja perheneuvontaliiton ensimmäinen ”Huostaanoton jälkeen vanhemmuus VOI KUKKIA” eli lyhyesti VOIKUKKIA- projekti toimi vuosina 2006-2009. Hanke koulutti ohjaajia sijoitettujen lasten vanhempien vertaistukiryhmiin pääkaupunkiseudulla ja Jyväskylän seudulla. Hankkeessa testattiin myös vertaistukiryhmämenetelmää tiiviissä yhteistyössä Helsingin kaupungin VOIKUKKIA - ohjaajien kanssa. Toinen osa projektista, VOIKUKKIA - verkostohanke, aloitti toimintansa kesäkuussa 2010 ja Raha-automaattiyhdistys rahoittaa hanketta. Hanke jatkaa edelleen ohjaajien kouluttamista ja tukimateriaalin tuottamista, mutta painopiste on nyt vertaistukimenetelmän levittämisessä ja vakiinnuttamisessa. Hankkeessa luodaan malleja ja testataan kunta - ja sektorirajat ylittävää alueellista yhteistyötä sekä kerätään ja arvioidaan valtakunnallisella tasolla ryhmistä saatavaa tietoa. Tärkeä osa on myös vanhempien äänen ja kokemusten nostaminen esiin. Tarkoituksena on saada juurrutettua vertaistukiryhmät osaksi sosiaalityötä kaikkialla Suomessa. (Hägglund ym. 2012, 2-5.) Vuosina 2016-2018 toteutuu VOIKUKKIA - tukihenkilöprojekti. Projekti kehittää lastensuojeluperheiden tukihenkilötoimintaa. Siinä kartoitetaan minkälaista tukihenkilötoimintaa ja - koulutusta on jo eri puolella Suomea ja millaiselle tukihenkilötoiminnalle on tarvetta. Projektin puolesta ei tarjota tukihenkilöitä. (Voikukkia 2016.)

VOIKUKKIA- ryhmän tarkoituksena on käydä läpi kriisiä vanhemman näkökulmasta, joka lapsen sijoituksesta aiheutuu. Ryhmän tavoitteena on vanhemman oman elämän ja selviytymisen tukeminen, vanhemmuuden vahvistuminen ja sitä kautta lasten hyvinvoinnin lisääntyminen. Ryhmän ohjaajina toimii kaksi sosiaali- ja terveysalan ammattilaista, jotka ovat saaneet VOIKUKKIA -koulutuksen. Monilla paikkakunnilla kolmantena ohjaajana toimii vertaisohjaaja. Vertaisohjaaja on vanhempi, joka on itse kokenut lapsen sijoituksen tai huostaanoton, käynyt vertaistukiryhmän ja kouluttautunut sen jälkeen VOIKUKKIA- ohjaajaksi. Ryhmät kootaan usein lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden avustuksella, mutta myös ilmoituksin ja voikukkia.fi- sivustoa hyödyntäen. Kaikki VOIKUKKIA- vertaistukiryhmästä kiinnostuneet haastatellaan etukäteen. Alkuhaastattelussa mukana ovat ryhmän ohjaajat ja mahdollinen vertaisohjaaja. VOIKUKKIA- ryhmien peruserätyytenä on, ettei ryhmiin oteta vanhempia, joilla on akuutti päihde - tai mielenterveysongelma tai jokin muu kriisi, joka estää sitoutumisen ryhmään. Alkuhaastattelutilanteissa ohjaajat voivat ohjata vanhempia muihin tukipalveluihin tarvittaessa. Ryhmätapaamisia on noin 10 kertaa ja ne kestävät 1,5 tunnista kolmeen tuntiin

kerta. Ryhmät ovat pienryhmiä, niihin osallistuu yleensä neljästä kahdeksaan henkilöä. (Häglund ym. 2012, 20, 25, 33, 34.)

Jokaiselle tapaamiskerralle liittyy jokin teema, jonka pohjalta keskustellaan. Jokaiselle ryhmäläiselle annetaan mahdollisuus kertoa omat ajatuksensa, tunteensa ja kokemuksensa aiheesta. Teemana ovat oma elämäntilanne, vanhempien kertomukset lapsen sijoitukseen liittyen, lapsesta luopuminen vanhemman kriisinä, lapsen erokriisi, lapsen ja vanhemman välisen yhteyden säilyttäminen, rinnakkaisen vanhemmuuden mahdollisuudet, omat voimavarat ja jaksaminen, tulevaisuuden näköaloja ja ryhmäprosessin arviointi ja päätös. Puolella välissä on tapaaminen, jolloin ryhmässä voi vieraila ulkopuolinen asiantuntija. Jos ryhmässä ei ole mukana vertaisohjaaja, voi tällä tapaamiskerralla vieraila ryhmässä vanhempi, joka on kokenut lapsen huostaanoton tai sijoituksen. Ryhmään osallistuvat saavat kertoa itsestään ryhmässä juuri sen verran kuin itse haluavat. He voivat esittäytyä koko nimellä, etunimellä tai vaikkapa lempinimellä. Jokaisesta teemastakin ryhmään osallistuva saa kertoa juuri sen verran kuin itse haluaa. Mihinkään esitettyyn kysymykseen ei tarvitse vastata, jos ei halua. (Häglund ym. 2012, 59,63-97.)

4 Vertaistoiminta

Vertaistoiminnan taustalla on ihmisten tarve olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, koska ihminen elää yhteisöissä ja on sosiaalinen. Alun perin yhteisöt olivat heimo- ja kyläyhteisöjä, joiden selviytymiseen suuresti vaikutti se, kuinka yhteisöjen jäsenet huolehtivat toisistaan. Vertaisryhmistä ensimmäiseksi kuitenkin usein mainitaan AA-kerhot eli Anonyymien Alkoholisten ryhmät. Tämä toiminta sai alkunsa vuonna 1935 ja Suomeen se rantautui vuonna 1948. Toinen melkein yhtä vanha vertaisryhmätoiminta on klubitalotoiminta. Se syntyi vuonna 1944 Yhdysvalloissa, kun ryhmä mielisairaalaan kotiutettuja potilaita päätti pitää keskenään yhteyttä. Suomessa ensimmäinen klubitalo aloitti toimintansa vuonna 1995 Tampereella. (Laimio & Karnell 2010, 9-10.)

1990-luvun lama-aika synnytti Suomessa paljon uusia vapaaehtoistoiminnan muotoja, esimerkiksi vertaistuki ja erilaiset oma-apuryhmät lisääntyivät tuolloin merkittävästi. Vertaistoiminnan käsite tuli Suomeen juuri noihin aikoihin, 1990-luvun puolella välissä. Tämä uusi tuen ja auttamisen muoto perustui siihen, että henkilöt, joilla on jokin yhteinen sairaus tai kokemus, saavat toisiltaan tukea, jota muut auttamistahot eivät pysty antamaan. Yhteinen tekijä luo ymmärryksen näiden henkilöiden välille, jotka välttämättä muuten eivät olisi toistensa kanssa tekemisissä. Vertaistuki voi toteutua useammassa eri muodossa. Sitä voi saada esimerkiksi ryhmistä, kahdenkeskisistä tapaamisista, internetin keskustelupalsoilta, lehtiartikkeleista, romaanien fiktiivisistä hahmoista tai elämäkertoista. (Laimio & Karnell 2010, 11-13.)

1990-luvun jälkeen on alettu korostamaan ihmisen subjektiutta oman elämänsä asiantuntijana. Vertaistuella ja vapaaehtoistoiminnalla tunnustetaan olevan yhteiskunnallista merkitystä, erityisesti haastavissa elämänvaiheissa. Vertaistuki mainitaan nykyään lastensuojelulaissa ja erilaisissa hyvinvointistrategioissa. Vertaistoiminnalla on vahva ennalta ehkäisevä merkitys, mutta terapiaa se ei ole. Vertaistoiminta voi olla osa sosiaali- ja terveystalvetuketjua, eivätkä vertaistuki ja ammattiapu ole toistensa kilpailijoita. Vertaistoiminnalla nähdään olevan myös itsenäinen yhteiskuntaa uudistava ja kansalaisaktiivisuutta ilmentävä merkitys. Ryhmällä on enemmän voimaa kuin yhdellä ihmisellä tuoda ongelmia näkyviksi ja vaikuttaa asioihin. Joskus vertaisryhmän perustalle saattaakin muodostua uusi yhdistys. (Laimio & Karnell 2010, 10-11.)

Vertaistoiminta perustuu kokemukselliseen asiantuntijuuteen ja sen arvoja ovat toisen ihmisen kunnioittaminen ja tasa-arvoisuus. Perusajatuksena vertaistoiminnassa on usko ihmisen sisäisiin voimavaroihin, jotka vertaistoiminnan avulla voidaan saada käyttöön. Vertaistukitoimintaan osallistuminen edellyttää omaa oivallusta, aktiivista valintaa ja toivetta hyvinvoinnin lisääntymisestä. Vertaistoiminnassa osallistuja löytää omat voimavaransa, ottaa vastuuta omasta elämästään ja ohjaa sitä haluttuun suuntaan. Tuen avulla ihminen saa liikkeelle prosessin joka johtaa aktiiviseksi toimijaksi passiivisesta avun vastaanottajasta. (Laimio & Karnell 2010, 12.)

4.1 Vertaistukiryhmä

Vertaistukiryhmien on todettu olevan hyvä tukimuoto useissa elämän kriiseissä ja haasteellisissa vaiheissa (Hägglund ym. 2012, 12.). Samankaltaisia asioita kokeneet ihmiset voivat vertaistukiryhmässä solmia auttamiseen ja tukemiseen tähtääviä vastavuoroisia suhteita. Suurimassa osassa suomalaisista ryhmistä on kyse surusta, menetyksestä tai sairaudesta. On kuitenkin esimerkiksi vanhemmuuden tukemiseen tai itsensä kehittämiseen keskittyviä ryhmiä, joissa tärkeää on ilo ja yhdessäolo. Vertaistukiryhmä muodostuu ihmistä, joilla ei ole useinkaan yhteistä elämänhistoriaa. Ryhmään tulo on oma valinta, jonka taustalla on tarve päästä yhteyteen samoja asioita kokeneiden ihmisten kanssa. (Jyrkämä 2010, 25.)

Vertaistukiryhmän voi käynnistää yksittäinen kansalainen, järjestö, useampi järjestö yhdessä, julkinen sektori tai järjestö yhdessä julkisen sektorin kanssa. Suurin osa ryhmistä on pienryhmiä, jossa jokaisella ryhmäläisellä on mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa kaikkien ryhmäläisten kanssa. Tämä on keskeistä vertaistuen toteutumisen ja ryhmän toiminnan kannalta. Ryhmää voi ohjata vertaisohjaaja eli yksi joukosta tai ammattilainen. Kun ryhmää ohjaa vertainen, on kokemustieto enemmän esillä. Kokemustieto on niitä kokemuksia, joita ryhmäläisille on kertynyt eletyn elämän aikana siitä omasta arjesta. (Jyrkämä 2010, 25,29,34.) Esimerkiksi henkilöllä, joka on ollut elämänsä aikana asunnoton, omaa kokemustietoa siitä, milaista on olla asunnoton Suomessa. Vertaisohjaajan ohjaamat ryhmät ovat useimmiten koko

ryhmän johtamia, ohjaajan roolit ja tehtävät voidaan sopia ryhmän alussa yhdessä. Kokemustieto on myös mukana ammattilaisen ohjaamassa ryhmässä mutta ammattilainen tuo mukanaan kokemustiedon oheen ammattikielen ja ammattitiedon. Ammattilaisen ohjaama ryhmä on turvallinen vaihtoehto silloin, kun ryhmä perustetaan sellaisten tarpeiden ympärille, joiden käsitteleminen on turvallisempaa ammattilaisen kanssa. Esimerkiksi jos ryhmän lähtökohdaksi on jokin vaikea elämäntilanne tai syvä uupumus, on ryhmät hyvä toteuttaa ammattilaisen ohjauksessa. (Jyrkämä 2010, 34-35.)

Ryhmämuotoisen vertaistoiminnan keskeisiä merkityksiä ovat kokemusten jakaminen ja vaihto, identiteetin selkiytyminen ja vahvistuminen, voimaantuminen, yhteisöllisyys ja ystävyys. (Jyrkämä 2010, 26) Vertaistukiryhmässä tarvitaan uskallusta tunteiden käsittelyyn sekä elämiin tässä hetkessä (Laimio & Karnell 2010, 12.). Vertaisuus syntyy juuri yhteisten kokemusten jakamisesta. Vertaistuella ja toisten selviytymistarinoiden kuulemisella on keskeinen merkitys varsinkin silloin, kun ihminen on kohdannut identiteettiään ja koko olemassaoloon horjuttavia kokemuksia. Vertaisryhmissä jaetaan toivoa, rohkaisua ja realistisia oman elämäntilanteen muuttamisen tavoitteita. Vertaisryhmät tarjoavat ryhmäläisilleen areenan, jossa raja autettavan ja auttajan välillä on häilyvä. Näissä ryhmissä syntyy sosiaalista pääomaa, sosiaalista minuutta ja kokemusta siitä, että kuuluu johonkin ja minua tarvitaan. Kriisistä toipumisessa vertaisuuden kokemus on kantava voima. (Mehtola 2012, 7.)

4.2 Vertaisohjaaja

Vertaisohjaaja voi vetää vertaistukiryhmää yksin tai ammattilaisen kanssa yhdessä. Vertaisohjaaja on ryhmän jäseniin nähden vertainen. Hänellä on omakohtaisia kokemuksia samoista asioista kuin ryhmään osallistuvilla henkilöillä. Vertaisohjaaja on kuitenkin itse jo käsitellyt tämän oman ongelmansa tai sairautensa, jota ryhmässä käsitellään. Hänellä on voimavaroja olla vertaisohjaajan roolissa, koska vertaistukiryhmä ei ole paikka, jossa hoidetaan vetäjää. On tärkeää, että vertaisohjaajakin saa hyvänolon tunteita ryhmässä. Hyvänolon lähteenä toimii se, että ryhmässä on mukava olla ja näkee osallistujien saavan apua ryhmästä. (Heiskanen & Hiisijärvi 2016.)

Kun päättää lähteä ohjaamaan vertaisryhmää, on hyvä, että on jo käynyt omat asiansa, kriisin ja surun, siihen vaiheeseen, että on sinut itsensä kanssa. Näin ei tuo omia asioita ryhmään niin, että siitä tuleekin vertaisohjaajan asioiden käsittelypaikka. Vapaaehtoisenkin ohjaajan tulee tuntea vastuunsa ja olla asemassaan kuin ammattilainen. Vertaisammattilaisen eettisiin periaatteisiin kuuluu, että ohjaaja käsittelee omat ongelmansa pääsääntöisesti jossain muualla kuin ryhmässä. Erinomaisinkaan vertaisohjaaja ei kuitenkaan pääse pakoon omaa elämäänsä edes vertaisryhmässä ja onhan vertaisryhmä kuitenkin sen ohjaajallekin antamista ja saamista. (Heiskanen & Hiisijärvi 2016)

Kun vertaisohjaaja on sinut itsensä kanssa sekä tuntee oman jaksamisensa, kykyjensä ja mahdollisuuksien rajat, hän kykenee ottamaan vastaan kaiken sen, mitä ryhmässä voi tulla esille. Vertaisohjaaja saattaa kohdata esimerkiksi kritiikkiä, kateutta ja epäluuloja. Hän pystyy antamaan ryhmään osallistuville tilaa vaikuttaa ja hän osallistuu ryhmän ja sen jäsenten hyvinolon paranemiseen. Vertaisohjaaja ei haali itsellensä kaikkea tekemistä tunteakseen, että on se ”hyvä auttaja” vaan etsii aktiivisesti keinoja, joilla muutkin ryhmäläiset saisivat kokemuksen siitä, että voivat olla hyödyksi toisillensa. Vertaisohjaajan roolin muotoutumiseen vaikuttaa tietysti hänen persoonallisuutensa ja niin sanotut tilannekohtaiset tekijät. Näitä tilannekohtaisia tekijöitä on muun muassa ohjaajan oma elämäntilanne, sosiaalinen asema ja perhe. Vertaisohjaajan persoonallisuutta, käsityksiä maailmasta ja hänestä itsestään ovat muovanneet hänen elämänhistoriansa ja kasvunsa. Nämä persoonallisuuteen ja tilannekohtaisiin tekijöihin liittyvät seikat vaikuttavat paljon siihen, millaisia ovat vertaisohjaajan kyvyt toimia ohjaajana. Nämä seikat vaikuttavat myös siihen, kuinka rohkeasti vertaisohjaaja kykenee pistämään persoonallisuuttaan peliin. Ryhmäohjaajan yhtenä tärkeimpänä ominaisuutena pidetään aitoutta. (Heiskanen & Hiisijärvi 2016.)

Vertaisohjaaja on vertainen ja tasavertainen ryhmän jäsenten kanssa siitä huolimatta, että hänellä on erityinen asema ryhmän toiminnan kannalta. Parhaimmillaan vertaisohjaaja on kanssakulkija, joka huolehtii ryhmän toimivuudesta, niin käytännön kuin ryhmän prosessien ja ryhmäläisten henkilökohtaistenkin muutosprosessien tasolla. Vertaisohjaajaa itseään auttaa paremmin jaksamaan se, että hänellä on ymmärrystä ryhmän eri vaiheista ja muutosprosessien luonteesta. (Heiskanen & Hiisijärvi 2016.)

4.3 Kokemusasiantuntija

Kokemusasiantuntijalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on omakohtaista kokemusta esimerkiksi mielenterveys- ja/tai päihdeongelmasta. Kokemusasiantuntijalla on kokemustietoa siitä, millä tuntuu sairastaa, olla hoidossa tai kuntoutuksessa ja käyttää julkisia palveluita. Kokemusasiantuntija osaa kertoa, mikä häntä ja hänen omaistaan on auttanut ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet heidän kuntoutumiseen ja selviytymiseen. Kokemusasiantuntijatoiminta voi myös tarkoittaa kolmannella sektorilla, järjestöissä, yhdistyksissä ja spontaanisti syntyneissä vertaisryhmissä tapahtuvaa vertaistoimintaa. (Hietala & Rissanen 2015, 13-14.)

Kokemusasiantuntijatoiminta vastaa palvelujärjestelmässä tarpeeseen kehittää käytännön asiakas- ja potilastyötä, palveluja, sosiaali- ja terveydenhoitojärjestelmää ja ammatillista koulutusta. Välitön hyöty ja merkitys kokemusasiantuntijatoiminnasta se, että työntekijät kuulevat todellisiin kokemuksiin perustuvia tarinoita ja saavat tietoa sairastamisesta, kuntoutumisesta, kuntoutujan arjesta sekä oman asiakasryhmänsä palvelujen sisältöön, järjestelmän toimivuuteen ja vuorovaikutukseen kohdistuvista tarpeista. Kokemusasiantuntijoiden tieto on

avuksi myös palveluiden kehittämisessä, asiakaslähtöisyyden vahvistamisessa ja avun saatuuteen liittyvien ongelmien korjaamisessa. Kokemusten ja tarinoiden esilletuomisen arvo on myös siinä, että ne auttavat sosiaali- ja terveydenhuoltoalan työntekijöitä ymmärtämään työnsä merkityksen asiakkaille sekä suhteuttamaan sitä ihmisten elämän kokonaisuuteen. ”Pakkoauttaminen” ja elämänmuutokseen patistelemineen jäävät ehkä vähemmälle, jos lähtökohdaksi toiminnalle otetaan asiakkaan käsitys omasta tilanteesta ja halu ja valmius tavoitella muutosta siihen. Parhaimmillaan kokemusasiantuntijan tieto täydentää asiantuntijoiden, palvelujärjestelmän ja ammattiauttajien osaamista. Kokemusta ja tietoa yhdistämällä luodaan uudenlaista tietoa ja löydetään näkökulmia, jotka auttavat suunnittelemaan entistä toimivampia ja mahdollisesti myös edullisempia palveluita. (Hietala & Rissanen 2015, 11-12.)

Kokemusasiantuntijan työtehtävät muodostuvat yksilöllisesti. Tehtäviin ja työpanokseen vaikuttavat yksilön oma kiinnostus, taidot, kiinnostukset, pohjakoulutus ja kuntoutuminen. (Hietala & Rissanen 2015, 14-15.) Kokemusasiantuntija voi toimia ammattilaisen työparina kuntoutus ja sosiaalipalveluiden asiakastyössä, vertaisohjaajana vertaistukiryhmässä, kokemuskouluttajana seminaareissa, koulutuksissa ja oppilaitoksissa, kehittäjänä työryhmien tai järjestöjen kehittämistehtävissä, kokemusarvioijana osallistumalla palveluiden laadun, toimivuuden ja ihmisarvojen toteutumisen arvioimiseen sekä toimia tukihenkilönä tai vertaisneuvojana (Koulutetut kokemusasiantuntijat Ry 2013.). Kokemusasiantuntijatoiminnalla on yhteiskunnallista ja taloudellista merkitystä. Toiminta edistää sairastumisen jälkeistä työhön palaamista, vähentää työkyvyttömyyseläkkeiden määrää ja ehkäisee myös syrjäytymistä. Lisäksi toiminta koetaan kuntouttavana ja voimauttavana. (Hietala & Rissanen 2015, 15.)

Vertais - ja kokemusasiantuntijatoiminnan välinen ero löytyy kohderyhmästä. Vertainen toimii omassa viiteryhmässään toisten kuntoutujien kanssa ja kokemusasiantuntija toimii oman viiteryhmänsä ulkopuolella palveluissa ja ammattilaisen kanssa. Kokemusasiantuntijuuden kehittämisessä olennaisia asioita on vertaisten kohtaaminen sekä kokemusten ja ajatusten jakaminen. Kaikki vertaisohjaajat eivät kuitenkaan halua tai voi toimia kokemusasiantuntijatehtävissä. Pelkkä kokemus ei riitä tekemään kuntoutujasta kokemusasiantuntijaa. Kokemusten hyödyntäminen edellyttää koulutusta, johon sisältyy teoreettista tietoa sekä erilaisissa tehtävissä vaadittavia taitoja ja valmiuksia. Kokemusasiantuntijalla keskeistä on halu olla mukana kehittämässä palveluita tai vertaisuuteen perustuvaa toipumiskulttuuria sekä auttaa toisia oman kokemuksen perusteella. (Hietala & Rissanen 2015, 14.)

5 Kriisi

Kriisi -käsite on tuttu arki- ja ammattikielessä jo vuosikymmenien takaa. Sen lähtökohta on kreikan kielessä ja se tarkoittaa käännekohtaa, äkillistä pysähtymistä, tilannetta jossa henkilön aiemmat keinot ja kokemukset eivät riitä ratkaisemaan ongelmaa. Nykyisin käsite voidaan

jakaa kolmeen osaan, jotka ovat kehitys-, elämän- ja äkilliset kriisit. Kehityskriisit ovat luonnolliseen kehityskulkuun liittyviä ongelmallisia tilanteita, kuten esimerkiksi vauvan saaminen, lapsen uhmavaihe tai vanhuuseläke. Kehityskriisiin tuomiin haasteisiin osataan vastata muun muassa kouluterveydenhuollossa, neuvoloissa ja perheneuvoloissa. Elämänkriisit ovat elämään kuuluvia pitkäkestoisia rasisitilanteita, joita ei satu kaikille, esimerkiksi työuupuminen, vakava pitkäaikaissairaus, ennakoitu konkurssi tai avioero. Tämä kriisityyppi on myös perinteisen osaamisen piirissä ja siihen sovelletaan rikasta valikoimaa erilaisia terapia- ja hoitosuuntauksia esimerkiksi sairaaloissa ja mielenterveystoimistoissa. Äkillisissä kriiseissä on kyse yllätyksellisestä, äkillisestä ja epätavallisen voimakkaasta tapahtumasta, joka tuottaa huomattavasti kärsimystä kenelle tahansa. Tämmöisiä on esimerkiksi liikenneonnettomuus, tulipalo, räjähdys, yllättävä avioero, odottamaton irtisanominen tai äkillinen vammautuminen. Äkilliset kriisit nimetään usein myös traumatisoiviksi kriiseiksi tai traumaattisiksi kriiseiksi. Tämän kriisityypin haasteisiin osaa vastata erikoiskoulutetut kriisityöntekijät. (Palosaari 2008, 22-25.)

Äkillisyys merkitsee eri reaktiokulkua ja erilaista palautumissysteemiä kuin hiljalleen kehittynyt tai odotettu kriisi. Yllätyksellisyys, äkillisyys ja voimakkaat tuntemukset ovat signaaleja, jotka laukaisevat toimintaan erityiset biologispohjaiset suojautumisjärjestelmämme. Aivojen ja koko fyysisen kehomme toiminta muuttuu ja pyrkii varautumaan mahdollisimman tehokkaaseen yksilöä ja lajia suojaavaan toimintaan. Sen seurauksena ihmisen käyttäytyminen ja kokemistapa muuttuvat, usein hyvinkin erilaiseksi kuin persoonallisuuden pohjalta voisi olettaa. (Palosaari 2008, 25.) Kriiseihin kuuluvat tietyt normaalit kriisireaktiot ja kriiseistä toipumisen prosessi. Kriisi voidaan jakaa neljään eri vaiheeseen. Vaiheet eivät kaavamaisesti seuraa toisiaan, vaan eri vaiheille tyypilliset oireet voivat vuorotella tai olla samanaikaisesti esillä. Kriisissä ihminen etenee menemällä välillä eteenpäin ja välillä taaksepäin. Lopputuloksena kuitenkin on kriisistä toipuminen, kunhan kriisin aiheuttanut tilannetta on käsitelty. Omien tunteiden, kokemusten ja ajatusten kieltäminen ja torjuminen hidastavat kriisistä toipumista. (Hägglund ym. 2012, 67.)

5.1 Sokkivaihe

Ensimmäistä kriisireaktiota nimitetään sokiksi. Sokki ei tarkoita sekaisin menemistä tai seinille hyppelemistä. Sokki puuduttaa sietämättömiä tunteita ja auttaa toimimaan enimmäkseen tarkoituksenmukaisesti. Sokin pohjalla on aistivoimaisia näkyjä, hajuja, kosketuksia tai ääniä ja niihin liittyy vahvoja tunnelatauksia, kuten tuskaa, säikähdyksiä ja kauhutiloja. Joskus ihminen ehtii tajuta tämän kaiken, mutta usein sokki sulkee elämykset nopeasti, että niitä on tahdonalaisesti vaikea edes muistaa. Ne kuitenkin jäävät pinnan alle ja niiden olemassaolo on hyvä ottaa huomioon toipumisprosessissa. Sokkivaihetta usein kuvataan myös epätodellisena olona tai kerrotaan kuin olisi katsonut tapahtumia filminauhalla. Voimakkaatkin sokkivaiheen reaktiot ovat lähtökohdiltaan usein varsin mekaanisia, puolustusjärjestelmän synnyttämiä,

eivätkä niinkään ihmisen arvomaailman tai persoonallisuuden tuottamia. Vaistomaiset suojausmekanismit saavat meissä aikaan muun muassa tiedonkäsittelyjärjestelmän muuttumisen. Se tarkoittaa sitä, että käsityksemme ajasta muuttuu usein niin, että aikaa tuntuu olevan runsaasti harkintaan ja erilaisten vaihtoehtojen vertailuun. Joskus syntyy myös tunne odotusajan pitkittymisestä, esimerkiksi apua odottaessa. (Palosaari 2008, 54-56.)

Onnettomuustilanteissa on hyvin tavallista, että pelastautumistehtäviin ryhtyneet pystyvät uskomattomiin fyysisiin ponnistuksiin, esimerkiksi nostamaan taakkoja, jotka eivät normaalitilanteessa hievahtaisikaan. Sokin tehokkuus ja muoto näyttävät olevan yhteydessä tarpeeseen. Jos kyse on hengen säilyttämisestä, on tavoitteellinen toiminta tehokkaimmillaan. Tilanteissa, jotka eivät taas ole pelastautumisen kannalta oleellisia, tehokkaiden ihmisten päätöksentekokyky voi muuttua ponnettomaksi. Jos kyseessä on hengen säilyminen, mutta toivoa ei ole, voi täydellinen alistuminen olla myös mahdollinen reaktiomuoto. Alistuminen vähentää tajunnan tunnetta ja kivun tunteminen vähentyy. Paniikkityyppinen käyttäytyminen on myös yksi sokin muoto, mutta harvinainen. Paniikkia saattaa esiintyä esimerkiksi toivottomaksi nähdyissä tilanteissa, kuten jos näkisi läheisensä niin pahasti ruhjoutuneena, ettei mitään ole enää tehtävissä. (Palosaari 2008, 56-58.)

Sokkityyppinen tila voi palata, vaikka toipumisessa on jo edetty. Jokin dissosioitunut muisto tai ärsyke voi palata mieleen ja nostaa tapahtuneen sietämättömyyden uudelleen liian suureksi. Sokin kestoksi hyvin karkeaa yleistystä käyttäen määritellään noin vuorokausi. Suuria eroja tilanteen tai onnettomuuden mukaan on. Sokin keskeisenä hyötynä on siis tunteiden puuttuminen tilanteissa, joissa ne voisivat häiritä esimerkiksi pelastautumista. Samalla sokki suojaa mieltä sellaiselta tiedolta, jota se ei vielä ole valmis ottamaan vastaan. Samalla kuitenkin havainnot ja tunteet tallentuvat pinnan alle tehokkaasti. Kun tilanne on rauhoittunut, ne ovat työstettävissä. (Palosaari 2008, 60-61.)

5.2 Reaktiovaihe

Kun sokkivaihe puuduttaa tunteita, niin reaktiovaihe päästää ne irti. Tunteet voivat mennä laidasta laitaan ja hämmentää myös kokijansa. Tyypillistä reaktiovaiheelle on siis tunteiden vaihtuminen ilman, että sitä oikein osaa edes selittää. Reaktiovaiheessa ilmenee myös muisti- ja keskittymisvaikeuksia. Ajatus katkeilee ja mieleen painaminen on vaikeaa, olo saattaa olla levoton. Nämä oireet saattavat jatkua pitkänkin aikaa ja niitä on joskus vaikea yhdistää enää tapahtuneeseen. (Palosaari 2008, 63.) Jotkut menettävät ruokahalunsa, toiset saattavat taas syödä koko ajan. Nukkuminen voi olla hankalaa ja itkuherkkyys kasvaa. Alkoholien, tupakan ja unilääkkeiden käyttö voi lisääntyä tässä vaiheessa. Myös pelkoja siitä, mitä muut ihmiset ajattelevat itsestä, saattaa tulla esille. Tästä helposti seuraa eristäytyminen omiin oloihin. Tässä vaiheessa nousee usein esiin myös viha itseään, toisia ihmisiä tai vaikka jumalaa kohtaa. Viha on kuitenkin luonnollinen tunne kriiseissä ja se voi antaa myös voimaa muuttaa asioita pa-

rempaan suuntaan. Viha olisi kuitenkin hyvä käsitellä, jotta ei jäisi sen tunteen valtaan. (Häglund ym. 2012, 68-69.)

Mieleen tunkeutuvat muistivälähdykset, flashbackit, kuuluvat tähän vaiheeseen. Flashbackeissa on kyse pirstaloituneista aistihavainnoista, jotka tunkeutuvat takaisin tietoisuuteen ja alkavat toistaa itseään. Välähdyksenomainen muistuma voi olla pala kadotettua aistihavaintoa, joka pyrkii toistumaan liittyäkseen kokonaiskuvaan tapahtuneesta. Joskus se taas on portti syvempään traumatisoivan elämyksen toistumiseen eli takaumaan. Takaumassa henkilö elää uudelleen voimakkaasti jotain onnettomuuden hetkeä. Kun takauima aukeaa, sen kohtaaminen on vaativaa, mutta tieto voi olla suureksi avuksi toipumisessa. Takaumat, kuten myös flashbackit tulevat usein levon ja valheen välillä. (Palosaari 2008, 63-64.)

Pian järkyttävän tapahtuman jälkeen, kun sokki on lauennut, keho päästää irti sokin sulkemat fyysiset reaktiot. Fyysiset reaktiot voivat olla vapinaa, pahoinvointia, kylmää, kuumaa tai vaikka sydämen tykyttelyä. Yleensä kehon reaktioiden esiin tuleminen on ohimenevää ja vain hyväksi. Reaktiovaiheen kestoksi yleensä arvioidaan pari viikkoa. Yksilölliset erot ovat tietysti taas suuret. Reaktiovaihe saattaa ottaa niin voimille, että sen mielellään ohittaisi. Kun sokki sulkee tunteita, reaktiovaihe taas antaa mielen avautua sille, mitä oikeasti tapahtui ja mikä tapahtuneen merkitys on asianomaisen elämälle. (Palosaari 2008, 64-65.)

5.3 Käsittelyvaihe

Käsittelyvaiheessa siirrytään hiljaisempaan vaiheeseen. Se antaa tilaa käydä läpi pelkoja ja mahdollisia traumoja. Moni toipuja huomaa, että muu maailma meneekin menojaan. (Palosaari 2008, 65.) Tässä vaiheessa aletaan ymmärtää kriisin aiheuttanut tapahtuma. Tapahtumaa ei enää kielletä, vaan se käsitetään olevan menetyksineen ja muutoksineen totta. Ihminen alkaa olla valmis kohtamaan oman muuttuneen tilansa ja tapahtuneen kaikki ulottuvuudet. Ihminen tiedostaa kriisin aiheuttamat muutokset ja alkaakin usein pohtia identiteettiään, uskomuksiaan ja vakaumuksiaan. (Suomen mielenterveysseura 2016.)

Kun suuttumus ja viha ovat hälvenneet, ihminen joutuu useimmiten surun ja masennuksen valtaan. Tulee tunteita, ettei välitä kenestäkään, ei kannata edes nousta sängystä ja mikään ei kiinnosta. Joillekin voi tulla itsemurha-ajatuksia. Sairastumisherkkyyys lisääntyy tässä vaiheessa. (Häglund ym. 2012, 69.) Työstämisyvaiheelle ominaista on luopuminen väärästä ja rasittavasta toivosta. Suru on hyvin arvokas tunne väistämättömän luopumisen yhteydessä ja se kannatta kohdata kulloistenkin voimiensa mukaan. Kun suruun sisältyy jo luopumista menetetyistä, tulee sen yhteydessä tilaa katsoa myös tulevaan. (Palosaari 2008, 66.) Ajatukset alkavat pikkuhiljaa pyöriä muissakin asioissa kuin vain tapahtuneessa, mutta tulevaisuutta ei

vielä jaksa paljoa pohtia. Jos kriisiin liittyy läheisen menettäminen, tässä vaiheessa on valmis tekemään varsinaista surutyötä. (Suomen mielenterveysseura 2016.)

5.4 Uudelleensuuntautumisvaihe

Useiden kuukausien kuluttua alkaa kriisiprosessissa tulla vaihe, jossa asiat tuntuvat olevan taas paremmin. Arkielämä alkaa asettua omiin uomiinsa, unirytmii ja ruokahalu ovat normalisoituneet. Kiinnostus ulkomaailmaa kohtaan on palannut takaisin. (Hägglund ym. 2012, 70.) Tapahtunut kriisi alkaa hiljalleen muuttua osaksi elämää ja kokemusta omasta itsestä. Tapahtuma ei ole mielessä koko ajan ja sen kanssa pystyy elämään. Tuska voi kuitenkin aina välillä nousta pintaan, mutta elämässä on myös iloa, ajatuksia tulevaisuudesta ja luottamus elämään on palautunut. (Suomen mielenterveysseura 2016.)

Tapahtuneesta kriisistä tulee merkittävä osa elämäntarinaa, mutta se ei hallitse koko tunne- ja ajatusmaailmaa. Tapahtuma ei kuluta enää mielenterveyttä, vaan se on jopa saattanut tuoda lisää voimavaroja. (Suomen mielenterveysseura 2016.) Kriisistä toipuja voi kokea kohdanneensa jotain niin suurta, etteivät elämän pikkumaisuudet enää horjuta tasapainoa. Moni voi kokea tämän vaiheen vapauttavaksi. (Palosaari 2008, 66-67.) Kriisin kulku ei kuitenkaan ole suoraviivaista, tapahtumasta muistuttavat asiat saattavat tuoda mieleen vielä pitkän ajan jälkeenkin raskaita tuntemuksia, tuottaa ahdistusta ja muita oireita (Suomen mielenterveysseura 2016.)

Monet vaikean kriisin kokeneet kertovat muuttuneensa tapahtuman jälkeen. He kertovat löytäneensä itsestään voimavaroja, joita he eivät aikaisemmin tienneet olevan olemassakaan. Elämä saattaa tuntua haavoittuvaisemmalta mutta myös aiempaa merkityksellisemmältä. (Suomen mielenterveysseura 2016.) Se mikä näyttäytyy lopullisesti elämänarvojen tai asenteiden muutoksena kriisin jälkeen, saattaa todentua vasta vuosien kuluttua (Palosaari 2008, 67.)

6 Vanhempien tukeminen lastensuojelun palveluissa

Lastensuojelua voidaan kuvata normaalistamistyönä, jossa vanhempien elämäntapaa ohjataan ja heidän kasvatuskyykyään arvioidaan kulttuurisessa viitekehyyksessä. Lastensuojelun keskiössä on lapsen huomioiminen työskentelyn kaikissa vaiheissa. Lapsilähtöinen työskentely vanhempien kanssa tarkoittaa asioiden käsittelyä lapsen näkökulmasta. Työskentely vanhempien ja lasten muiden läheisten kanssa on osa lapsen kanssa työskentelyä. Lastensuojelutyö parhaimmillaan kohdistuu koko perheeseen, jossa lapsella yksilönä ja aikuisella perheenjäsenenä on mahdollisuus tulla kuulluksi, nähdyksi ja tuetuiksi. (Pitkänen 2011, 20-21.)

Lastensuojelun palvelut jaetaan avohuollon ja sijaishuollon palveluihin. Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan vuonna 2008 ja sen myötä on keskitytty kasvattamaan avohuollon palveluita, jotta tarve sijaishuollon palveluille vähenisi. Avohuollon palveluita ovat muun muassa perhetyö, tukiperheet, perheterapia, perhekuntoutus ja avohuollon sijoitukset. (Vanhanen 2014, 8.) Sijaishuollolla taas tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai hallinto-oikeuden väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen kasvatuksen ja hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2016.). Uuden lastensuojelulain myötä perheen merkityksen vahvistuminen näkyy monella taholla ja lastensuojelun lähtökohtana on lapsikeskeinen perhelähtöisyys. Sijaishuollossakin perheen jälleenyhdistämisen tavoite on vahvemmin esillä ja sijaishuollon tarvetta arvioidaan uudestaan jatkuvasti. Avohuollon palveluiden kiistaton etu on se, että niissä perhe voidaan kohdata kokonaisuutena ja palvelut voidaan suunnitella koskemaan koko perhettä, ei vain yhtä tiettyä jäsentä. (Vanhanen 2014, 8-9.)

Huostaanottotilanteissa lapsen kasvun ja kehityksen vaarantavat tekijät voivat olla yhteydessä perheenjäsenten mahdollisuuksiin toimia riittävällä tavalla vanhempina. Lapsi voi pitää hyvinkin poikkeuksellista perhetilannetta normaalina ja kestää vanhempien merkittäviä läiminlyöntejä esimerkiksi päihteidenkäytön seurauksena. Sijaishuoltovaiheessa lapsen elämään tulee uusia aikuissuhteita, joiden avulla voidaan käydä läpi asioita ja tilanteita, joista lapsuuteen on seurannut epätasapainoa ja turvattomuutta. Lapsen sijoituksen onnistumisessa oma merkityksensä on sillä, kuinka lapsen vanhemmat suhtautuvat tilanteeseen. Erityisesti hyväksynnällä on merkityksensä, sillä silloin lapsi saa vanhemmiltaan luvan hyötyä sijaishuoltopaikan aikuissuhteista ja toiminnan rakenteista. Huostaanottotilanteessa lapsen kiinnittyminen sijaishuoltopaikkaan ja lapsen ja vanhemman välisen suhteen tukeminen näkyvät silloin tällöin ristiriitaisina. Epärealistisen kotiinpaluun tavoitteen ylläpitäminen voidaan nähdä lapsen ja vanhemman kannalta vaurioittavana, koska lapsen kiinnittyminen uusiin aikuisiin ei mahdollistu ja uuden kehittyminen estyy. Joissakin tilanteissa lapsen edun toteutuminen saattaa edellyttää sitä, että lapsen ja vanhemman välistä yhteydenpitoa rajoitetaan. Suurin osa sijaishuollossa olevista lapsista pitää yhteyttä vanhempiinsa säännöllisten kotilomien avulla. Lapsen kotiutumisen näkökulmasta tärkeää on lapsen ja vanhemman keskinäisen arjen mahdollistuminen ja siihen tarvittavien tukitoimien järjestäminen jo sijaishuollon aikana. Jos on kuitenkin selkeästi nähtävissä, että tilanne edellyttää pidempiaikaista sijaishuoltoa, on lapsella ja vanhemmalla oikeus olla tietoinen ratkaisun perusteista ja mahdollisista tukitoimista. (Pitkänen 2011, 22-23.)

Lapsen suhde omiin vanhempiinsa on aina ainutlaatuinen ja tämän huomioiminen sijaishuollossa on tärkeä lähtökohta lapsen eheytyksen tukemisessa. Sijaishuoltovaiheessa lapsi tarvitsee varmuuden siitä, että omat vanhemmat eivät häviä. Vanhemmat taas tarvitsevat tukea siihen, miten lapsen sijoituksen ja sitä edeltävistä olosuhteista aiheutuneita kokemuksia voi

käsitellä. Kriisityöskentelyn lisäksi keskeiseksi sijoituksen aikana nousee lapsen ja vanhemman välisen suhteen mahdollisuus ja sen kehittyminen. Vanhemmalla on oikeus saada omaan kuntoutumiseen ja elämäntilanteeseensa tukea. Vanhemmuustyö käytännön työskentelynä tarkoittaa vanhempien auttamista osana sijoituksen aikaista sosiaalityötä. Lähtökohtana työskentelylle on vanhemmuuden merkittävyyden tunnistaminen yhtenä tärkeänä lapsen sijoitusta ja sosiaalityötä vahvistavana asiana. (Pitkänen 2011, 23.)

Lastensuojelulaissa on kohta, jossa edellytetään, että sijoitetun lapsen vanhemmalle tehdään oma asiakassuunnitelma (Lastensuojelulaki 30§.). Tässä asiakassuunnitelmassa kuvataan vanhemman elämäntilannetta, vahvuuksia ja voimavaroja, vanhemman näkemystä suhteessa lapseen sekä tavoitteita sijaishuollon ja yhteydenpidon suhteen. Suunnitelmaan tarkennetaan, kuinka vanhemman omaa kuntoutumista tuetaan ja mitä häneltä odotetaan. Lisäksi kartoitetaan moniammatillinen tuki perheen ympärillä. Vanhemmat, joille kyseinen suunnitelma on tehty, ovat kokeneet sen positiivisena. Monilta kunnilta kuitenkin puuttuu sijaishuollon työntekijä, joka toimisi prosessissa vanhempien tukena ja laatisi heidän kanssaan asiakassuunnitelman. (Vanhanen 2014, 9-10.)

Miia Pitkänen (2011) haastatteli 14 vanhempaa, joiden lapsi oli huostaan otettu ja tarkasteli heidän kauttaan vanhempien kuntoutumisen tukemista lapsen sijoituksen aikana. Vanhemmat kertoivat saaneensa tukea erilaisista palveluista, läheissuhteista ja omaan elämään liittyvistä asioista. Ammatillisen tuen muodot tulivat esille hyvin pirstaleisina ja niissä korostui vanhempien oma aktiivisuus. Vanhemmille oli selvää, että vastuusosiaalityöntekijän tehtävät kohdentuivat lapseen, mutta epäselvää oli heidän oma asema sijoituksen aikaisessa työskentelyssä. Tutkimuksessa on tullut esille, että lastensuojelutyön sisällä ei ole mitenkään tarkennettu, kuinka vanhempien kuntoutumisen tukeminen sisältyy sijoituksen aikaiseen sosiaalityöhön, kuka sitä koordinoi ja ketkä sitä toteuttavat. Vastuun ja tehtävien tarkentaminen olisi välttämätöntä, jotta sijoituksen aikainen työskentely olisi vanhemmille selkeää. Tutkimuksessa tuli myös ilmi, ettei kukaan koordinoi vanhempien moniammatillista yhteistyötä, eikä se sisälly lastensuojelutyöhön lapsen sijoituksen aikana. Kuitenkin vanhempien kuntoutumisen tukeminen edellyttäisi moniammatillisen työn vahvistumista. Pelkästään lastensuojelutyön keinoin ei ole mahdollista järjestää vanhempien tilanteiden edellyttämiä tukitoimia, joista monet kohdentuvat terveydenhuollon ja päihdetyön palveluihin. Lastensuojelutyön vastuulla on vanhempien tilanteen huomioiminen ja ohjaus tuen tarpeen mukaisten ammatillisten toimijoiden suuntiin.

Vanhempien asiakassuunnitelma voisi toimia hyvänä työvälineenä moniammatillisen työn koordinoimisessa. Pitkäsen haastatteluissa tuli esille, että suurimmalle osalle haastateltavista ei ollut tehty asiakassuunnitelmaa. Kriisitilanteessa ja erityisen vaikeassa elämäntilanteessa saattaa vanhemman valintana olla yhteistyöstä kieltäytyminen tai esimerkiksi pois jääminen

vaikean päihderiippuvuuden vuoksi. Työntekijän vastuulla kuitenkin on tarjota uutta mahdollisuutta säännöllisesti. Vanhemman sitoutuminen voi olla vahvempaa elämänolosuhteiden muuttuessa ja yhteistyöhön lähteminen voi olla helpompaa, jos vanhemmalla on tieto siitä, että myös hänen asiansa voivat sisältyä lapsen sijoituksen aikaiseen sosiaalityöhön. (Pitkänen 2011, 62-64.)

Lapsen sijoitus on usein kaikille perheenjäsenille kriisi. Pitkäsen haastatteluissa vanhempien kokemuksissa korostuu se, kuinka tärkeää olisi saada tukea huostaanottohetkellä. Kriisiavun tarjoamisen tärkeys korostui huostaanottamiseen liittyen. Kriisityön mahdollisuudet nykyisissä työkäytännöissä ovat liian vähäiset. Huostaanottamisen hetkellä vanhemmalla ei välttämättä ole voimavaroja ottaa selvää, mistä voisi saada apua. Läheskään aina ei lastensuojelusta voida tarjota kriisiapua vanhemmalle lapsen sijoitustilanteessa. Vanhempien kokemuksista nousi myös esille, kuinka tärkeää on saada riittävästi tietoa lapsen huostaanotosta, sijaishuollosta ja sijoituksen jälkeisestä työskentelystä. Kriisitilanteessa on vaikea ottaa tietoa vastaan, joten myös huostaanoton syihin olisi hyvä palata sijoituksen edetessä. Vanhemmat toivoivat tietoa myös omista oikeuksistaan ja koko huostaanottoprosessista. Vanhemmat halusivat saada myös konkreettista tietoa siitä, minkälaisia muutoksia sijoituksen lopettaminen edellyttäisi. (Pitkänen 2011, 67, 75-76.)

Pitkäsen tutkimuksen tuloksena nousee esille tieto, että vanhempien kuntoutumisen tukeminen saa vähäisen roolin lastensuojelukäytännöissä. Työskentely vanhempien tukemiseksi sijoituksen aikana näkyy nykyisissä työkäytännöissä epäselvänä ja se on hyvin sosiaalityöntekijä- ja sijaishuoltopaikkakohtaista. Vanhempien kokemusten perusteella voidaan todeta, että vanhemmuuden uudelleen määrittelemisen ja sen toteutumisen mahdollisuuksista vastaaminen lapsen huostaanoton jälkeen oli vanhempien omalla vastuulla. Tulevaisuudessa lastensuojelutyön sisällä on pohdittava, mikä merkitys lapsisensitiivisellä vanhemmuustyöllä voi olla sijaishuollon vaikuttavuuden näkökulmasta katsottuna. Lastensuojelulaki (30§) edellyttää suunnitelmallista työskentelyä myös vanhempien kanssa. Vanhemman kuntoutuminen ei mahdollistu pelkästään lastensuojelupalveluilla, mutta vastuusosiaalityöntekijä voi tukea kuntoutumisprosessia. Ilman vanhempien tukemista lapsen sijoitusaika pidentyy ja tavoite perheen jälleenyhdistymisestä ei toteudu. Huostassaoleva lapsi tarvitsee tiedon siitä, että hänen perheenjäsenensä saavat apua ja tukea. Vanhempien tukeminen lapsisensitiivisessä vanhemmuustyössä ei ohita lapsen etua, vaan vahvistaa sitä. Vanhemmilla on oikeus tukeen huostaanotosta huolimatta ja erityisesti sen vuoksi. (Pitkänen 2011, 108, 117-119, 122.)

7 Tutkimuksen toteutus

7.1 Tutkimusmenetelmä

Päädyin tekemään opinnäytetyöhöni kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen menetelmin. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on tutkittavan ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja tulkinnan antaminen. Laadulliseen tutkimukseen liittyy suora kontakti tutkijan ja tutkittavan välillä ja tutkija menee usein ilmiön pariin kentälle. (Kananen 2014, 19.) Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien ääni ja näkökulmat pääsevät esille. Näitä menetelmiä on muun muassa erilaiset haastattelut, havainnointi ja erilaisten dokumenttien ja tekstien analyysit. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 155.) Omassa tutkimuksessani haluan juuri tuoda esiin VOIKUKKIA- vertaistukiryhmiin osallistuneiden äänen ja heidän mielipiteensä, joten koin laadullisen tutkimuksen sopivaksi tutkimusmenetelmäksi työhöni.

Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa suositaan ihmistä tiedon keruun instrumenttinä. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 155.) Laadullisessa tutkimuksessa usein keskitytään varsin pieneen määrään tapauksia, mutta niitä pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston tieteellisyyden kriteeri ei olekaan määrä, vaan laatu. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla ei ole valmiita ennako-olettamuksia tutkimuksen tuloksista tai tutkimuskohteesta. Aina on kuitenkin otettava huomioon, että havaintomme ovat latautuneet aikaisemmillä kokemuksillamme. Aikaisemmista kokemuksista ei kuitenkaan muodosteta asetelmia, jotka rajaisivat tutkimuksellisia toimenpiteitä. Laadullisessa analyysissä tutkimuksen kuluessa pitäisi tutkijan yllättyä tai oppia uutta. Uuden oppiminen edellyttää, että tutkija tiedostaa tutkimuskohteestaan muodostuneet ennako-oletukset ja ottaa ne huomioon tutkimuksen esioletuksina. (Eskola & Suoranta 2008, 18-20.)

7.2 Aineiston keruu

Laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmistä valitsin tutkimukseeni haastattelun ja tekstin analyysin. Alun perin olin tekemässä vain haastatteluja, mutta tilanteen muuttuessa niin, että sain käyttööni myös kyselymateriaaleja, tuli näin mukaan myös kyselylomakkeen tekstin analyysi. Haastattelemineen on laadullisen tutkimuksen käytetyin tiedonkeruumenetelmä Suomessa. Haastattelu yksinkertaisesti määriteltynä on tilanne, jossa henkilö eli haastattelijaa esittää kysymyksiä toiselle henkilölle eli haastateltavalle. Nykyään haastattelun määritelmät ovat laaventuneet ja perinteisestä kysymys-vastaus-haastattelusta on siirrytty keskustelunomaisiin haastatteluihin. (Eskola & Suoranta 2008, 85.) Haastattelussa ihminen saa tuoda vapaasti itseään koskevia asioita esiin, joka on haastattelututkimuksen etu. Haastatte-

lun avulla saadaan myös kuvaavia esimerkkejä sekä siinä on enemmän mahdollisuuksia tulkita kysymyksiä ja se sallii täsmennykset. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 35-36.)

Käyttämäni haastattelumenetelmä on lähimpänä teemahaastattelua. Siinä tutkija etukäteen miettii aiheet eli teemat, joista keskustelee tutkittavan kanssa. (Kananen 2014, 70.) Minulla oli valmiina haastatteluissa juurikin teemat ja kysymyspohja, mutta itse haastattelutilanteessa etenin tilanteen mukaan. Haastattelutilanteessa esitin myös uusia kysymyksiä, joita tuli mieleeni haastattelun edetessä. Teemahaastattelun koen juurikin siksi sopivaksi, koska on hyvä olla valmiita teemoja ja apukysymyksiä haastattelua varten, mutta jää myös varaa tehdä tarkentavia kysymyksiä keskustelun lomassa. Haastattelumenetelmäni on myös piirteitä puolistrukturoidusta haastattelusta, koska minulla oli tuo kysymyspohja valmiina. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta haastateltava saa vastata niihin täysin omin sanoin (Eskola & Suoranta 2008, 86.).

Haastattelin tutkimukseeni kahta VOIKUKKIA -ryhmän käynyttä vanhempaa. Aloitin haastattelun esittelemällä itseni ja kertomalla, mitä tukin ja minkä vuoksi. Haastattelun alkupuolella kyselin ensin yleisiä kysymyksiä ja heidän päällimmäisiä ajatuksia ja tunteita ryhmästä, kun sen päättymisestä oli kulunut tietyn aikaa. Näin pääsimme myös virittäytymään haastattelutunnelmaan ja pikkuhiljaa myös rentoutumaan. Kun olimme keskustelleet yleisesti ryhmästä, sen käytännöistä ja niistä heränneistä ajatuksista, siirryimme keskustelemaan vertaisohjaajasta. Vertaisohjaajaan liittyvät kysymykset olivat tärkeimpiä tutkimukseni kannalta, joten halusin ensin rentouttaa tilanteen, ennen kuin alan keskustella tutkimusaiheeseen tarkasti liittyvästä aiheesta. Kysyin haastateltavilta heidän kokemuksiinsa vertaisohjaajasta ihan alkuhaastattelusta ryhmän päättymiseen saakka. He saivat muun muassa kertoa esimerkkejä tilanteista, joista vertaisohjaaja oli jäänyt erityisesti heidän mieleensä, tuoda esiin vertaisohjaajaan vahvuuksia ja heikkouksia, kertoa heidän odotuksiaan vertaisohjaajan mukana olemisesta ja kuinka sitten he kaiken kaikkiaan kokivat vertaisohjaajan läsnäolon ryhmässä. Nauhoitin haastattelut, jotta voin ne litteroida ja analysoida. Äänitteet tuhoan, kun opinnäytetyöprosessini on ohi.

Haastattelujen lisäksi tutkimusmateriaalinani oli VOIKUKKIA -ryhmien palautekyselyjä. Tutkijan ei aina tarvitse kerätä uutta aineistoa itselleen empiiristä tutkimusta tehdäkseen. Nimenomaan laadullisesta tutkimuksesta kiinnostuneilla on käytettävissä ehtymätön määrä valmiita aineistoja. Valmiita aineistoja voi olla muun muassa erilaiset tilastot, aikaisemmat tutkimukset, organisaatioiden asiakirjat ja henkilökohtaiset dokumentit. Valmiita aineistoja voidaan analysoida hyvin monella tavalla. Näitä tapoja voivat olla esimerkiksi sisällönanalyysi tai henkilökuvan luominen. (Eskola & Suoranta 2008, 117-119.)

Käytössäni oli vuosien 2014, 2015 ja 2016 palautekyselyt. Vastaajia vuonna 2014 oli 61 kappaletta ja vuonna 2015 44 kappaletta. Vuodelta 2016 mukana oli 26 vastaajaa. Yhteensä vastaajia oli siis 131. Minulla oli käytössäni näistä jokaisen vuoden palautelomakkeista tehty sähköinen sekä kirjallinen yhteenveto. Palautekyselyissä on kysytty vanhempien tunnelmia ja ajatuksia vertaistukiryhmäkokemuksesta. Itse rajasin palautelomakkeesta tarkempaa tarkastelua varten kysymykset koskien vertaistukiohjaajaa. Palautteessa kysyttiin, millainen ryhmän ohjaajakokoonpano oli ollut. Vastausvaihtoehtoina oli, että mukana oli vertaisohjaaja, ryhmässä vieraili kokemusasiantuntijavanhempi tai ryhmässä ei ollut vertaisohjaajaa eikä vierailut kokemusasiantuntijavanhempaa. Näistä valittiin omaa ryhmää koskeva kohta. Tutkimustani varten tärkein kysymys oli seuraava: ”Haluatko sanoa jotain muuta vertaisohjaajan tai kokemusasiantuntijan vierailuun liittyvää? (Esimerkiksi miten sen koit? Onko vertaisohjaaja tai vierailijavanhempi hyödyksi ryhmälle?).” Myös kysymys ”Oletko kiinnostunut tulevaisuudessa toimimaan kokemusasiantuntijana tai vertaisvanhempana? Joko toisten vanhempien tai lastensuojelun ammattilaisten tukena?” Edellä mainittuihin kysymyksiin vanhemmat ovat saaneet vastata vapaasti. Tarkastelin myös kysymystä ”Mitä muuta haluaisit kertoa omasta ryhmäkokemuksestasi?”. Sieltä saattoi löytyä vastauksia liittyen vertaistukiohjaajaan. Kävin palautteiden kaikki kysymykset tietysti läpi, jotta sain kokonaiskuvan vastauksista, sekä etsin muistakin vastauksista myös mahdollisia viittauksia vertaisohjaajaan. Opinnäytetyöprosessin loputtua tuhoan sähköiset ja kirjalliset palautemateriaalit.

7.3 Sisällönanalyysi

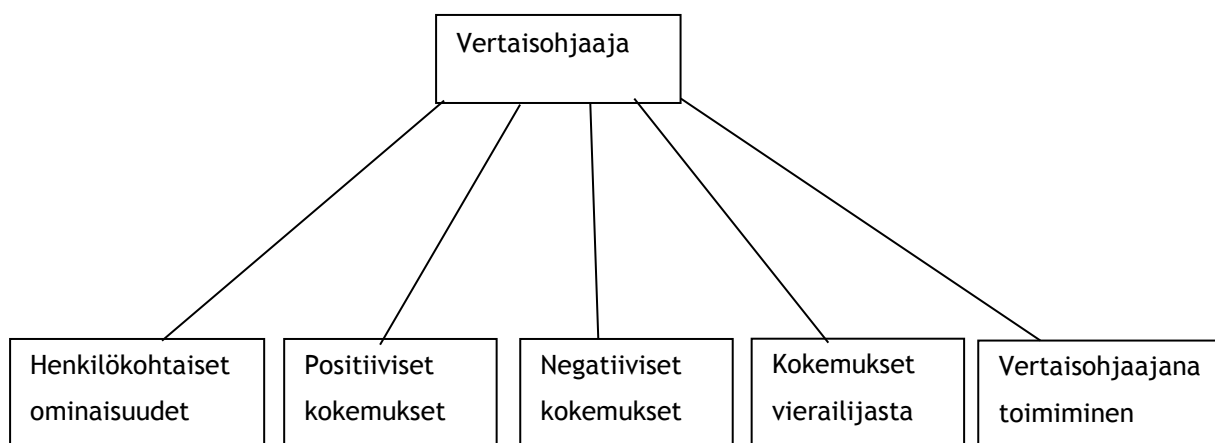
Analysoin haastattelut ja palautekyselyjen vastaukset käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineistolähtöinen analyysi on tarpeellista silloin, kun tarvitaan perustietoa jostain ilmiöstä. Analyysilla pyritään tiivistämään aineisto ja kasvattamaan sen informaatioarvoa luomalla siitä selkeä ja mielekäs. (Eskola & Suoranta 2008, 19, 137.)

Haastattelumateriaalin purkaminen alkaa sanasanaisella puhtaaksikirjoituksella eli litteroinnilla. Litterointi voidaan tehdä eri tarkkuuksilla. Se voidaan tehdä koko haastatteludialogista tai vain teema-alueista tai haastateltavan puheesta. Aineisto voidaan purkaa myös pikkutarasti, jolloin tekstiin merkitään keskustelun osapuolten taukoja, äänenpainoja, huokauksia ja naurahduksia. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 138-140.) Itse litteroin koko haastatteludialogin ja merkitsin mukaan haastateltavan tauot puheessa, naurahdukset ja huokaukset. Näin itse muistin paremmin tilanteen tunnelmat. Litteroinnin jälkeen teemoitin aineistoni. Teemahaastatteluaineistoa useimmiten analysoidaan teemoittelemalla eli aineisto jäsennetään teemojen mukaisesti (Eskola & Vastamäki 2015, 43.). Teemoittelussa voi käyttää apuna teemakortistoa, johon aineisto pilkotaan tulevia tulkintoja varten. Teemakortiston muodostaminen tapahtuu haastattelu kerrallaan. Aineistoa lukiessa sen reunaan merkitään teeman numero. Sen jälkeen aineistosta poimitaan aina kyseistä teemaa koskevat tekstikohdat. Tekstikohdat voidaan kopi-

oida sellaisenaan tai tehdä omat tiivistelmät teemakortteihin. (Eskola & Suoranta 2008, 152-154.) Minulla oli valmiina haastattelurunko ja se jaettuna jo tiettyihin teemoihin, joten se hiukan auttoi minua tässä vaiheessa. Jaoin haastattelumateriaalit ensin seitsemän eri teeman alle.

Teemoittelun jälkeen koodasin aineiston. Koodaamisessa on myös kyse aineiston pilkkomisesta helpommin tulkittaviksi osiin. Sillä tarkoitetaan merkien eli koodien liittämistä tutkijan tulokinnan mukaisesti aineiston jo määriteltyihin tekstijaksoihin. (Eskola & Suoranta 2008, 154-155.) Pääteemoittelun jälkeen pilkoin materiaalia vielä pienempiin ja tutkimustani varten oleelliseen tietoon. Käytin värikoodausta jossa aina tietty väri koski tiettyä teemaa. Lopulta tärkeitä teemoja oli viisi ja jokaisella teemalla oli oma värinsä. Näin sain hyvin tekstistä esille tärkeät kohdat. Kokosin nämä tiettyä teemaa koskevat tekstikohdat myös allekkain omaksi teemakokonaisuudeksi. Tämä helpotti omaa hahmottamistani sekä sitaatteja koskien teemaa oli helpompi löytää. Lainauksissa olen käyttänyt merkintää ”- -”, joka tarkoittaa, että lainausta on selvyuden vuoksi lyhennetty. Pois ei ole kuitenkaan jätetty mitään lopputuloksen kannalta merkityksellistä.

Haastattelujen lisäksi minulla oli materiaalina myös palautekyselylomakkeet. Niiden analysoinnissa käytin myös aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Kysymykset, joita analysoin, olivat avoimia. Avointen kysymysten analysoimisen vaihtoehto on laadullinen tarkastelu ja tällöin usein käytetään teemoittelua (Valli 2015, 106.). Jaoin materiaalin ensin kahteen eri teemaan. Sen jälkeen värikoodausta apuna käyttäen pilkoin materiaalia taas omiin teemoihinsa lisää ja lopulta se oli viidessä eri teemassa. Teemat olivat hyvin samankaltaiset kuin haastattelumateriaalissanikin, vain pari kohtaa poikkesi toisistaan. Koodaamisen aikana huomasin, että yhden teeman eli positiivisten kokemusten alle tuli kuitenkin vielä paljon materiaalia, joten pilkoin sen teeman vielä omiin pienempiin teemoihin.

Kuvio 1: Palautekyselylomakkeiden analyysin teemat

8 Tutkimustulokset

8.1 Haastatteluiden analyysi

8.1.1 Vertaisohjaajan vahvuudet ja vaikuttavuus

Haastatteluissa minulla oli mahdollisuus kysellä haastateltavilta heidän tuntemuksiaan koko VOIKUKKIA -prosessin ajalta. Vertaisohjaaja on mukana jo ryhmän alkuhaastattelutilanteissa ja tiedustelinkin haastateltavilta heidän silloisia ajatuksia vertaisohjaajan mukana olemisesta. Vertaisohjaajan mukana olo ei häirinnyt alkuhaastattelutilanteessa.

”-- mää en oikein osannu siinä vaiheessa tietysti ku haastattelutilanne, kyllähän ne siinä esittäyty itensä siinä, mutta enhän mää osannu erotella kuka nyt on kukakin niistä.”

Haastateltavien mielestä oli hyvä, että vertaisohjaaja oli mukana alkuhaastattelutilanteessa, vaikei siinä tilanteessa vielä ihan selvillä ollutkaan, kuka oli kukakin. Tuli kuitenkin tietoiseksi, että ryhmässä mukana tulisi olemaan myös vertaisohjaaja. Mitään alkuodotuksia haastateltavilla ei ollut vertaisohjaajan suhteen. Toisesta haastateltavasta oli ollut kuitenkin mukava kuulla, että vertaisohjaajalla on kokemusta saman ikäisen lapsen sijoitustilanteesta. Mielikuva vertaisohjaajasta ryhmän aikana ei muuttunut, koska kummallakaan haastateltavalla ei ollut ennako-odotuksia.

Kysyttäessä vertaisohjaajan vahvuuksia ja heikkouksia, oli haastateltavien vaikea löytää mitään heikkouksia. Kumpikaan ei osannut heikkouksia tuoda esiin pienen miettimisenkään jälkeen. Vahvuutena esiin tulivat vertaisohjaajan iloisuus ja puheliaisuus. Molemmat haastateltavat kokivat vahvuutena sen, että vertaisohjaaja osasi kertoa omakohtaisia kokemuksia sijoitustilanteesta.

”-- oli niitä tosi hyviä ajatuksia ja osas kanssa niitä omia kannanottoja ottaa ja tota niin koin, että oli kyllä ihan paikallaan siellä.”

Vaikuttavinta vertaisohjaajan läsnäolossa oli juurikin omien kokemusten esiin tuominen.

”No ne oli just sen omakohtaiset kokemukset, välillä sillä oli vaikeeta kertoa niistä asioista, mutta kumminki kerto. Se oli jotenkin vaikuttavaa, että se pys-

ty, pysty puhumaan, vaikka sillä oli vaikeeta itellä, itellä puhua niistä asioista, niin pysty puhumaan.”

Vaikuttavaa oli myös se, että vertaisohjaaja oli positiivinen ja elämänmyönteinen ihminen kaikesta kokemastaan huolimatta. Hänen kertomiaan kokemuksia pystyi peilaamaan omaan tilanteeseen. Vertaisohjaaja toi esiin myös hyviä asioita, eikä pelkästään vain niitä huonoja kokemuksia, mikä oli haastateltavan mielestä vaikuttavaa. Haastateltavat kokivat, että vertaisohjaajasta oli ollut hyötyä koko ryhmälle.

”Oli, kyllä. Ihan varmasti. Ku sitten ei oikein osaa miettiä, että miten jos siinä ei ois ollu sitä. Mutta kyllä mä koen, että kumminki siinä oli se oma juttunsa sitten, mitä toi siihen meidän ryhmään.”

”-- pysty keskustelemaan niitten muittenkin kanssa kovasti niitten muitten ongelmista ja asioista. Tavallaan just sitä, ku se pysty tavallaan ittensä samais-taan niihin asioihin paremmin varmaan kun nää ohjaajat.”

8.1.2 Kokemukset tuen saamisesta

Halusin tietää, mitkä asiat haastateltavat kokivat ryhmässä tukea antavina. Esiin tuli, että juurikin se, että kaikki ryhmäläiset tiesivät mistä on kysymys ja asioista puhuttiin suoraan, oli tukea antavaa. Ryhmässä ei syytelty vaan ilmassa oli enemmän ymmärrystä.

”-- kyllähän sitä niin paljon tuolta tulee ohjeita ja kaikkia muualta päin ja ehkä joo hyviä neuvoja mutta se, että ehkä tavallaan tuossa oli justiin se, että sai sen tuen sieltä joilla on omakohtasia kokemuksia ja sitten ohjaajat taas oli siinä että, heillä oli sitä ammattitaitoa.”

”-- että siitä tavallaan selvis siitä, ettei se sitten lopuks ollutkaan niin paha se, kun tuntu aluks, ku se oli sijoitettuna ja muuta että... Kyllä ne helpottu ne asiat, kun siellä sai puhua niistä.”

”Siellä tuli kuitenkin semmoisia eri mielipiteitä, ku itteki niissä syvissä ajatuk-sissa meni ja itsesyytöksiä ja tällasia oli kuitenkin ilmassa. Kumminki tuli sitä semmosta ymmärrystä ja ei ollu mitään syyttelyä eikä tämmösiä tullu. Se semmonen tavallaan jollain lailla ehkä positiivista ajattelua ja siitä että kummin-kin ollaan oikein tehty asioita.”

Molemmat haastateltavat kokivat, että vertaisohjaajan mukana olo ryhmässä vaikutti myös positiivisesti heidän tuen saamiseensa ryhmästä. Toinen haastateltava toi esiin, että juurikin

se, että vertaisohjaajalla oli samanikäisen lapsen sijoituksesta kokemusta kuin hänellä itsellään, auttoi huomattavasti. Hän miettikin, että kokemus voisi olla erilainen, jos oma lapsi olisi ollut ihan eri-ikäinen, kuin vertaisohjaajalla. Haastateltavat miettivät myös tilannetta, jos vertaisohjaajaa ei olisikaan ollut ryhmässä. Kysyin, olisiko heidän mielestään ryhmästä jäänyt jotain puuttumaan, jos vertaisohjaajaa ei olisikaan ollut mukana.

”Kyllä se varmaan ois saattanut olla. Kumminki hänellä niitä omia kokemuksia oli ja sillai, niin ihan varmasti ois kyllä sitten jäänyt tavallaan niitäkin pois. --”

”-- No ehkä niitä ei ois tullu niitä, tota ne ois sit ollu taas sen sosiaalipuolen ne kommentit kaikki tavallaan semmosia, et se ois ehkä ollu suppeempi se sitten se apu siinä. Kyllä se varmaan autto, että siinä oli se vertaisryhm, tota omakoh-
taisia kokemuksia kokenut henkilö mukana siinä.”

Kysyin haastateltavilta tilannetta, josta vertaisohjaaja erityisesti jäi heidän mieleensä. Toinen haastateltavista oli kokenut tilanteen, jossa vertaisohjaaja ja hän olivat käyneet keskinäisen keskustelun tilanteesta ryhmän ulkopuolella.

” No meillä oli semmonen yks keskinäinen keskustelu yhen tapauksen takia. Sil-
lain oli että koin, että hän oli todella rohkea kun tuli meille kertomaan sen asi-
an sitten. Että avas tavallaan asioita taas toisissa asioissa sitten niinku ihan toi-
senlailla. -- ettei niinku koko ryhmän läsnä ollessa, vaan oltiin sitten vähän ai-
kaa siellä toisaalla. Se oli aika semmonen iso asia.”

Toiselle haastateltavista oli jäänyt erityisesti mieleen tilanne, jossa vertaisohjaajalla oli ollut samanlaisesta tilanteesta kokemusta kuin hänellä ja vertaisohjaaja oli tuonut näitä omia ko-
kemuksiaan esille.

”-- Niin tää vertaisohjaaja kerto sitten omia kokemuksia kanssa, se aukas, ta-
vallaan herätti, että niin, kyllähän se tietysti tälleenkin tää asia on. Et se taval-
laan oli semmonen vaikuttavin tapaus siinä niin.”

Molemmat haastateltavat olivat sitä mieltä, että tulevaisuudessa olisi hyvä, että jokaisessa VOIKUKKIA- ryhmässä olisi vertaisohjaaja mukana. Näin ryhmään saataisiin muutakin, kuin sosiaalialan ammattilaisten tuomaa tietoa mukaan.

”Kyllä se varmaan, niin, no kyllä mä ainakin tykkäsin, että mun mielestä se oli
hyvä, että siinä oli. Että kyllähän se aina antaa eri perspektiivin asioille. Nää
tietenkin nää työntekijät, ne tietää ja näkee ja kokee paljon, mutta se, että

siinä on se joku ihminen, jolla on oikeesti sitä omaa kokemusta ja pystyy niistä puhumaan ja jakamaan sitä tietoo ja niin onhan se kumminki erilaista, kun sitten taas se niin sanottu viranomaisen tieto.”

”Kyllä mun mielestä joo. Kyllä siitä apua oli sillei, tosiaan mietin että jos ei sitä ois siinä ollu, niin se ois varmaan kyllä ollu tavallaan, noh ehkä se ei jäykempi ollu, mutta tavallaan ehkä suppeempi mun mielestä ehkä ollu sitte.”

8.1.3 Ryhmäkokemuksia

Kysyin haastateltavilta, tunsivatko he, että ryhmä olisi muuttanut heitä jotenkin. Toisella haastateltavista itsensä syyllistäminen oli vähentynyt ryhmän myötä. Toinen haastateltavista taas koki, että ryhmä on kasvattanut häntä jollain tapaa, että hänenkin tulee olla aktiivisempi lapsen elämässä, eikä vain toinen perheen vanhemmista.

”Ehkä niitä asioita, ehkä, kumminkin vähän ajattelee toisella lailla, vaikka niitä nyt edelleenkin välillä punnitsee jollain lailla, mutta se että sitä niinkun tavallaan, että ei se nyt ole sitä itse syytöstä niin paljon kumminkaan asioissa, että sillai. Sehän kumminkin on ollut sitä, mulla ittellä on ollut se, oma syyllistäminen, aikalainen asioissa, että tota, että ehkä sitä vähän vähemmän.”

”-- kyllä se vähä on silleen kasvattanu, että munkin pitää vähän mieltä, että mitä mä teen ja sanon ja että osallistun siihen, etten oo sitten vaan sivusta-seuraajana.

Kysyessäni, mikä oli parasta haastateltavien mielestä ryhmässä, tuli molemmilta samansuuntaiset vastaukset. Vaikeita asioita osattiin heidän mielestään ryhmässä käsitellä niin, etteivät ne alkaneet ahdistaa.

”No se tavallaan se, vaikeista asioista käsiteltiin silleen, hyvin ne asiat silleen, että tota ei, ei ruvennu ahistaan ne asiat. Et ne osas ohjata sen silleen, et se oli kevyt, tavallaan kevyttä, silleen et se ei tota, ei ruvennu ahistaan tosiaan mitenkään ne asiat siellä.”

Toinen haastateltavista toi esiin, että ryhmässä puhuttiin ja naurettiin paljon. Toinen kertoi, että tapaamiskerroilla itkettiin, naurettiin ja kirottiin. Vaikka olisi paljon itketty, niin pois lähdettiin kuitenkin hyvällä mielellä. Haastattelun lopuksi haastateltavat saivat ihan vapaasti kertoa, mikä oli ryhmästä jäänyt mieleen ja mitä he haluaisivat tuoda siitä esille. Vertaisohjaaja tuli esille näissä kommentteissa.

”Se oli tosiaan vaikuttavaa se, kun se (vertaisohjaaja) kerto niitä omakohtasia kokemuksia.”

”No se koko ryhmä, et kyllä niinku aivan loistavaa että tommosia järjestetään. Sillai niinkun saa sitä tukea. Kumminkin mieltii, että aika yksinhän nuitten asiointien kanssa loppuviimein ollaan.”

Haastateltavat myös suosittelisivat VOIKUKKIA- ryhmää myös muille samassa tilanteessa oleville. Jos ryhmä omalta paikkakunnalta löytyy, se kannattaa toisen haastateltavan mielestä hyödyntää.

” No kyllä tietysti, -- mutta niin, enhän mä sitten taas tiedä muiden perhekoh-
taa ja tapauksia, että miten niillä on, mutta kyllä se tosiaan mua ainakin autto
kovasti se koko ryhmä.”

8.2 Palautekyselyiden analyysi

Palautealomakkeisiin oli vastannut yhteensä 131 VOIKUKKIA- ryhmän käynnyttä. Jokaiseen kysymykseen eivät kuitenkaan kaikki olleet vastanneet. Palautteet ovat vuosilta 2014-2016. Taulukosta 1. selviää palautteisiin vastanneiden ohjaajakokoonpanot jokaiselta kolmelta vuodelta.

	2014	2015	2016
Yksi ryhmänohjaajista oli vertaisohjaaja	22	17	13
Ryhmässä vieraili kokemusasiantuntijavanhempi	9	13	4
Ryhmässä ei ollut vertaisohjaaja eikä vierailut kokemusasiantuntijavanhempaa	21	14	9

Taulukko 1 VOIKUKKIA- ryhmien ohjaajakokoonpanot palautealomakkeiden mukaan

8.2.1 Vertaisohjaajan henkilökohtaiset ominaisuudet

Palautteista nousi esiin vertaisohjaajan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyviä palautteita. Kaikki näissä palautteissa, jotka koskivat niin sanotusti henkilökohtaisia ominaisuuksia, olivat

luonteeltaan positiivia. Eniten esiin tuli se, että vertaisohjaajalla oli positiivinen asenne. Myös adjektiivit asiantunteva ja mukava tulivat esiin useamman kerran vertaisohjaajasta kerrottaessa.

”Oli todella hyvä vertaisohjaajan läsnäolo ja tuki. Hänen positiivinen asenne auttoi jaksamaan ja näkemään valoa tulevaisuudessa.”

”Asiantunteva ohjaaja”

8.2.2 Positiiviset kokemukset

Positiivisia kokemuksia vertaisohjaajasta oli paljon. Vastauksissa tuotiin usein esiin, että vertaisohjaaja oli tarpeellinen, hyödyllinen, tärkeä, positiivinen asia, hyvä ja hyväksi ryhmälle.

”Tärkeä osa ryhmää”

”Vertaisohjaaja on ehdottomasti hyödyksi ryhmälle.”

”Vertaisohjaajan mukana olo ehdottomasti positiivinen asia.”

”Koin vertaisohjaajan hyväksi ryhmälle”

”Vertaisohjaaja tuntui tosi hyvältä, koska hän oli jotain ryhmäläisten ja ohjaajan väliltä, niin ei jäänyt niin suurta eroa kenenkään välille keskustellessa.”

”Kyllä oli apua/hyötyä. Näki että vanhempia kuunnellaan sossussakin. Joskus.”

Vastauksissa toistui usein se, että on hyvä, että vertaisohjaajalla on omaa kokemus huostaanotosta. Se oli vastaajien mielestä luottamusta herättävää. Vastauksista tuli esiin myös se, että vertaisohjaajan mukanaolo ja hänen samankaltaiset kokemukset olivat tärkeitä, koska silloin uskalsi paremmin tuoda esiin omia kokemuksia, tunteita ja tietoa.

”Oli erittäin hyvä ja luottamusta herättävää kun ryhmässä oli mukana samankaltaisen kokemuksen kokenut.”

”Vertaisohjaajan henkilökohtainen kokemus tuo luottamusta että ymmärrystä tilanteisiin löytyy. Samankaltaiset kokemukset lohduttavat, ettei ole yksin asioiden /kokemusten kanssa.”

Useammasta vastauksesta kävi ilmi se, että oli hyvä, että yksi ohjaajista tiesi mistä puhutaan. Vertaisohjaajan oma kokemus huostaanottotilanteesta toi tämän tunteen useammalle ryhmä-

läiselle. Yksi vastaaja oli sitä mieltä, että vertaisohjaaja osasi myös johdatella puhetta asian ytimeen, koska hänellä oli sitä omaa tietoa asioista. Tärkeää oli myös se, että ryhmäläiset näkivät henkilön, joka on selvinnyt lapsen huostaanotosta. Häneltä otettiin myös vastaan ohjeita ja vinkkejä omaan tilanteeseen. Vertaisohjaajan läsnäolo myös avasi joidenkin ryhmän käyneiden näkemyksiä ja maailmankatsomusta. Erään vastaajan mielestä vertaisohjaajan läsnäolo ryhmässä tulisi olla välttämätöntä.

”On hyödyksi, kiva kuulla sellaiselta henkilöltä elämän jatkumisesta jolla purkuprosessi onnistunut. Kannustaa jatkamaan ja taistelemaan.”

”Hyvänä. Tarpeellisena. Ryhmä hyötty kun näkee jonkun, joka on mennyt eteenpäin asiassa jonka kanssa itse kipuilee.”

”Koin vertaisohjaajan todella tärkeäksi, tuntui että yksi vetäjistä tietää mistä puhutaan.”

”Oli ilahduttavaa avartaa omia näkemyksiään hänen avulla.”

8.2.3 Negatiiviset kokemukset

Negatiivista palautetta vertaisohjaajan mukana olosta oli vähän. Vain yksi suora palaute oli, että vastaaja ei kaivannut vertaisohjaajaa itselleen. Eräs ryhmän käynyt oli kokenut vertaisohjaajan oman huostaanottoon liittyvän tarinan rankkana ja tunteisiin vetoavana. Tämä kertomus kun oli tullut hänelle yllätyksenä, kuten se, että ryhmä sisältää vertaisohjaajan. Itselleni jäi hiukan epäselväksi palautteesta, oliko kyseessä vierailija vai niin sanotusti koko aikainen vertaisohjaaja. Yksi palautteenantaja oli kokenut, että ryhmäläiset tukivat toisiaan, mutta että ohjaajilla ja vierailijoilla ei ollut yhtä rankkoja kokemuksia ja mielipiteitä lastensuojelusta Suomessa.

”Voikukat on ainut saatavilla oleva tuki huostaanotettujen lasten vanhemmille oli hyödyllinen siksi, että tuimme toisiamme ja meillä oli samat kokemukset. Ryhmän vetäjillä ja vierailijoilla ei ollut yhtä rankkoja kokemuksia ja mielipiteitä siitä, miksi lastensuojelu ei Suomessa toimi lainkaan ja huostaanotot vaurioittavat lapsia.”

”Itselleni en kaivannut vertaisohjaajaa.”

Eräs ryhmän käynyt oli sitä mieltä, että VOIKUKKIA-ryhmä pitäisi säilyttää ammattilaisjohtoisena. Vastaaja pelkäsi, että ei-ammattilaisten käyttö ohjaajina tuo selkeyden sijaan mössöä toimintaan.

8.2.4 Kokemukset vertaisohjaajien vierailuista

Positiivista palautetta tuli myös kokemusasiantuntijan vierailuista ryhmissä. Yhdessä tapauksessa vierailu oli peruuntunut, joten tämä kokemus oli jäänyt kokematta. Palautteista selvisi, että vierailija oli ollut positiivinen kokemus ja hyödyksi. Hänen koettiin antavan tukea ja kannustusta tulevaisuuteen. Vierailusta heräsi paljon keskustelua ryhmässä, häneltä sai paljon ajateltavaa ja oli ollut hyvä nähdä, että huostaanottotilanteesta selviää.

”Oli antoisaa saada vertaisohjaajan vierailu, heräsi paljon keskustelua ja kokemusten/tietojen jakamista. Hyvä lisä ryhmän ohjelmaan.”

”Kokemusasiantuntijan vierailu oli kattava ja hyvä. Varmasti hyötyä ryhmälle ainakin mitä jälkikäteen puhuimme. Vertaisohjaajan ryhmässä mukanaolo olisi ollut ensiarvoisen tärkeää.”

”Vierailijavanhempi oli hyödyksi.”

Eräs vastaaja oli kokenut vierailun hyväksi ja tärkeäksi, vaikka vertaisohjaajan oma tilanne oli poikennut ryhmäläisten yhtenevistä tilanteista ja lapsi oli ollut myös eri-ikäinen, kuin ryhmäläisten lapset.

8.2.5 Kiinnostus toimimisesta kokemusasiantuntijana tai vertaisohjaajana

Palautekyselylomakkeessa tiedusteltiin myös ryhmäläisten mahdollista kiinnostusta toimia tulevaisuudessa kokemusasiantuntijana tai vertaisvanhempana. Vuonna 2014 kyselyyn vastasi 61 ryhmäläistä, joista kuusi ilmoitti olevansa kiinnostunut toimimaan vertaisena ja kaksi ei. Vuonna 2015 vastaajia oli yhteensä 44, joista 11 oli kiinnostunut, viisi ehkä ja kuusi ei. Vuonna 2016 vastasi yhteensä 26 ihmistä, joista yhdeksän ilmoitti olevansa kiinnostunut, kolme ehkä ja kaksi ei.

”Kyllä voisin auttaa samassa tilanteessa olevia.”

”Olen kiinnostunut vaikka se hirvittääkin.”

”En ole. Kuinka voisi auttaa muita, kun itsekin tuntee tarvitsevansa paljon vielä tukea ja ajatusten selkiytymistä.”

Kaikki eivät tähän kysymykseen olleet vastanneet, joten sen voi tulkita tarkoittavan ei. Ryhmistä löytyy kuitenkin vertaisohjaajana toimimisesta kiinnostuneita. Vastajat ovat tuoneet hyvin esiin sen, että ovat valmiita toimimaan vertaisohjaajana sitten, kun oma tilanne on kunnossa. Osa oli vastannutkin, että aika näyttää, kuinka tämän asian ja kiinnostuksen kanssa käy.

8.3 Johtopäätökset

Tutkimusmateriaalini tulosten analysoinnin jälkeen olen voinut tehdä johtopäätöksiä tulosten pohjalta. Koska tutkimukseni on laadullinen, en pyri tilastollisiin yleistyksiin. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvamaan jotain tapahtumaa tai ilmiötä, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87.) Tutkimuksessa pyrin kuvaamaan ja tuomaan esille, millaisia kokemuksia vanhemmillä vertaisohjaajasta on ollut.

Haastattelujen ja palautekyselyiden tulosten pohjalta voi tehdä johtopäätöksen, että sekä haastateltavien että palautteiden antajien kokemukset vertaisohjaajan mukana olemisesta ryhmässä ovat hyvin suureksi osaksi positiivisia. Negatiivista palautetta, joka koski vertaisohjaajaa, oli todella vähän. Haastatteluissa esiin ei tullut mitään negatiivista ja palautekyselyssä neljässä kommentissa viitattiin negatiivisesti vertaiseen.

Tutkimustulosten perusteella voisi sanoa, että vertaisohjaaja edustaa ryhmäläisille selviytyjää. Lapsen huostaanottotilanne on kriisi vanhemmalle ja voi tuntua, ettei tilanteesta tule koskaan selviämään. Se, että näkee henkilön, joka on tilanteesta selvinnyt ja pystyy siitä jopa puhumaan, antaa toivoa paremmasta tulevast. Kokemustiedon jakajan tulisikin voida kertoa elämästään ilman tunnekuhuja. Tämä on mahdollista vain silloin, kun on käynyt oman prosessinsa läpi. (Vahtivaara 2010, 22.)

Vertaisohjaaja edusti ryhmäläisille myös tasavertaista ryhmän jäsentä. VOIKUKKIA-ryhmänohjaajat ovat kuitenkin useimmiten lastensuojelutyössä toimivia sosiaalihojaajia ja heillä on niin sanottua ammattitietoa lapsen huostaanotosta. Vertaisohjaaja on kokenut saman, kuin ryhmään tulevat ja varmasti siksi hän tuntuu tasavertaiselta ryhmäläiseltä. Aineistossa tuli esiin useaan otteeseen se, että oli erittäin hyvä asia, että yksi ohjaajista oli kokenut saman kuin ryhmäläiset. Ryhmän käyneille oli tullut tunne, että varmasti joku tietää, mistä puhutaan. Vertaisohjaajan läsnäolo oli antanut myös rohkeutta tuoda esiin omia ajatuksia ja kokemuksia. Tämä on hyvä asia, koska ryhmästä varmasti on enemmän apua, kun uskaltaa tuoda myös niitä omia ajatuksia esiin. Ryhmän ammatillisille ohjaajille voi olla suurempi kynnys avautua omasta tilanteestaan. Vertaisohjaajan läsnäolo madaltaa tätä kynnystä.

Vertainen voi antaa tärkeitä käytännön tietoja ja neuvoja, jotka voivat auttaa esimerkiksi käytännön asioiden hoitamisessa (Vahtivaara 2010, 22.). VOIKUKKIA-ryhmän käyneet ovat saaneet mielestään hyviä vinkkejä vertaisohjaajalta myös käytännön asioiden hoitamiseen. Varmasti on helpompi lähteä näitä asioita hoitamaan samalla tyylillä, kun on jo joltain kuullut niiden toimineen. Kokemustieto perustuu kuitenkin ihmisen henkilökohtaisen kokemuksen kautta kertyneeseen tietopääomaan. On tärkeää muistaa, että jokainen ihminen kokee ja tulkitsee elämänsä tapahtumat niistä omista lähtökohdistaan. On siten ymmärrettävää, että ihmiset voivat kokea eri tavalla samat tapahtumat. (Vahtivaara 2010, 21.) Ryhmän käyneet ovat tämän varmasti sisäistäneet, koska palautteissa ei tullut esiin mitään sen suuntaista, että vertaisohjaaja olisi kertonut väärää tietoa.

Esiin tulivat myös vertaisohjaajan henkilökohtaisia ominaisuuksia. Vertaisohjaajia kuvattiin positiivisiksi, asiantunteviksi, mukaviksi ja puheliaaksi. Kokemukseen vertaisohjaajasta vaikuttaa siis myös hänen oma persoonallisuutensa. Vertaistoiminta perustuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja toimiva vuorovaikutus on ryhmän tärkein voimavara ryhmässä. Jokaisen oma persoonallinen tapa toimia muiden kanssa alkaa kehittyä jo lapsuudessa. Vuorovaikutukseen vaikuttavat myös ihmisten omat luonteenpiirteet: toiset ovat puheliaita ja vilkkaita, toiset taas ujompia ja hiljaisempia. Vertaisohjaajalle erityisen tärkeää on kuuntelun taito ja kyky sekä rohkeus tehdä tarkentavia kysymyksiä. (Holm 2010, 52.) Mitä luultavimmin, jos vertaisohjaajalla ei ole tuota kuuntelun taitoa ja kykyä ottaa muita huomioon, olisivat kokemukset hänestä hyvin erilaiset. VOIKUKKIA-ryhmiin näyttää osuneen juuri omalta persoonaltaan-kin oikeat henkilöt vertaistukiohjaajan työhön.

Haastateltaviltani kysyin, mikä oli jäänyt heidän mieleensä vertaisohjaajasta erityisesti. Kummankin vastaus liittyi vertaisohjaajan jakamaan tietoon. Toisessa tilanteessa haastateltava ja vertaisohjaaja olivat keskustelleet henkilökohtaisesti ryhmän ulkopuolella tilanteesta, josta vertaisohjaajalla oli myös ollut kokemusta. Toinen haastateltavista kertoi myös, että vertaisohjaaja ja hän olivat olleet samanlaisessa tilanteessa ja vertaisohjaaja oli kertonut omia kokemuksiaan, kuinka asia oli hänen kohdallaan mennyt. Näin haastateltava oli saanut uusia näkökulmia asiaan. Luottamuksellinen ja avoin vuorovaikutus ja kokemusten jakaminen, joko ryhmässä tai kahdenkeskisesti, on parhaimmillaan antoisaa sen kaikille osapuolille (Vahtivaara 2010, 22.). Vertaisohjaajan ei siis tarvitse tehdä mitään järisyttäviä temppuja, jotta hän jää mieleen ja auttaa ryhmäläisiä. Avoin keskusteleminen ja tilanteenlukutaito, kuten haastateltavani tilanteessa, kun vertaisohjaaja oli kysynyt keskustelemaan asiasta vielä ryhmän ulkopuolella. Aitous ja halu oikeasti auttaa riittävät pitkälle.

Osassa ryhmistä ei ollut vertaisohjaajaa mukana, vaan hän vain vieraili ryhmässä. Näistä vierailuistakin vertaisohjaaja sai hyvää palautetta. Vierailijan käynnistä oli muun muassa synty-

nyt keskustelua ja kokemusten sekä tiedon jakamista. Vierailu oli ollut positiivinen kokemus ja hyödyksi. Eräs vastaaja oli antanut palautetta, että ”Vertaisohjaajan ryhmässä mukanaolo olisi ollut ensiarvoisen tärkeää”. Näistä vierailijakokemuksista tulen kyllä siihen johtopäätökseen, että jos vertaisohjaajaa ei saada ryhmään kokoaikaisesti mukaan, on vierailu ainakin erityisen tärkeää, kun se tuo näin paljon positiivista palautetta ryhmäläisiltä.

Palautekyselylomakkeista tuli esiin, että ryhmäläisistä löytyy henkilöitä, jotka ovat kiinnostuneet toimimaan tulevaisuudessa vertaisohjaajana tai kokemusasiantuntijana. Tähän kysymykseen oli kuitenkin vastannut pieni määrä ryhmäläisiä. Luulenkin, että jos huostaanottoprosessi on kesken, niin on vaikea vielä ajatella tulevaa ja sitä, pystyykö ja jaksako jakaa omia kokemuksiaan. Oli kuitenkin hieno huomata, että jo ryhmän loputtua löytyi innokkaita vertaisohjaajaksi haluavia. Hienoa oli myös huomata, että ryhmäläiset tiedostivat sen, että eivät voi vielä auttaa, kun oma prosessi on vielä kesken.

Tutkimustulokset olivat hyvin positiivisia ja mietinkin, kuinka tätä vertaisohjaajatoimintaa voisikaan tästä vielä kehittää, kun kokemukset ovat jo nyt niin hyviä. Aineistosta analyysia tehdessä minulle nousi sieltä kuitenkin eräs kehittämissuositus VOIKUKKIA-toiminnalle. Vertaisohjaaja koettiin todella tärkeäksi ryhmässä, mutta koen, että vanhemmat joilla oli samanikäinen lapsi kuin vertaisohjaajalla, saivat häneltä tukea vielä enemmän. Jos vain mahdollista, olisi hyvä koota ryhmät niin, että vertaisohjaajalla ja vanhemmilla olisi kokemusta samanikäisistä lapsista ja heidän huostaanottoprosessista. Tämä ei varmasti täysin mahdollista jokaisella paikkakunnalla, mutta mielestäni tämä olisi hyvä suunta. Näin saataisiin vielä vertaisohjaajan tarjoama apu ja tuki maksimoitua. Ja tietysti oma kehittämissuositukseni on, että vertaisohjaaja olisi hyvä saada mukaan jokaiseen ryhmään. Sen verran hyvää palautetta vertaisohjaajat saivat näissä tutkimustuloksissa. Tulokset osoittavatkin, että VOIKUKKIA-toiminnan kannattaa tulevaisuudessa panostaa vertaistukiohjaajien koulutukseen.

9 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Lähtökohtana laadulliselle tutkimukselle on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, tutkija on keskeinen tutkimusväline tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa pääasiallinen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse ja luotettavuuden arviointi koskee näin ollen koko tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta 2008, 210.) Olen arvioinut tutkimukseni luotettavuutta koko prosessin ajan. Hyvin paljon olen pohtinut sitä, onko aineistoni laajuus riittävä. Sain tehtyä vain kaksi haastattelua ja niitä olisin toivonut lisää. Onneksi sain mukaan VOIKUKKIA-ryhmien ryhmäpalautteet, ne toivat mukaan paljon lisämateriaalia. Laadullisen tutkimuksen aineiston koolla ei ole välitöntä merkitystä tai vaikutusta tutkimuksen onnistumiseen. Ei ole olemassa mitään mekaanisia sääntöjä aineiston koon määrittämiseksi, vaan kysymys on aina

tapauksesta. Aineiston tehtävänä on toimia tutkijan apuna rakennettaessa käsitteellistä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. (Eskola ja Suoranta 2008, 61-62.)

Luotettavuuden kriteerinä uskottavuus tarkoittaa sitä, että on tärkeää huomioida, vastaavatko tutkijan tulokset ja käsitteellistykset tutkittavien käsityksiä (Eskola & Suoranta 2008, 211.). Haastatteluissa pyrin tuomaan esiin, että haluan tietoa juurikin heidän kokemuksistaan vertaisohjaajasta, olivatpa ne sitten hyviä tai huonoja. Mielestäni haastateltavani olivat hyvin avoimia vastauksissaan ja itselleni jäi sellainen olo, että he toivat juuri ne omat ajatuksensa esiin. Hyvä oli myös, että sain tehdä tarkentavia kysymyksiä, jos jokin asia jäi minua mietityttämään tai en ollut ihan varma, mitä haastateltava tarkoitti. Tämä toimi myös toisinpäin, haastateltava pystyi tarkentamaan kysymyksiäni, jos ei niitä ymmärtänyt. Palautekyselyjä analysoidessani minulla ei ollut tätä mahdollisuutta tehdä tarkentavia kysymyksiä palautteen antajilta. Vastaukset olivat kuitenkin mielestäni suurimmaksi osaksi selkeitä, vain yhdessä vastauksessa jäin miettimään, mikä tilanne oli ollut vastauksen takana. Tämän epätietoni toin esiin tuloksia esitellessäni.

Toisena luotettavuuden kriteerinä voidaan pitää siirrettävyyttä eli sitä ovatko tutkimustulokset siirrettävissä koskemaan myös jotakin muuta (Eskola & Suoranta 2008, 211-212.). Nämä tutkimustulokset koskevat VOIKUKKIA- vertaistukiryhmän vertaisohjaajia, joten tulokset eivät ole täysin siirrettävissä koskemaan muiden ryhmien vertaistukiohjaajia. Tutkimustulokseni muodostuu ryhmän käyneiden henkilökohtaisista kokemuksista, joten niiden yleistäminen on vaikeaa. Jokainen kun kokee asiat aina omalla tavallansa ja omista lähtökohdista katsoen. Kuitenkin saamani tutkimustulokset ovat hyvin samankaltaisia, kuin kokemukset vertaisohjaajista muissakin ryhmissä. Tämä lisää tulosten luotettavuutta.

Kolmantena luotettavuuden kriteerinä voidaankin pitää vahvistuvuutta eli sitä, että tehdyt tulokset saavat tukea vastaavista samaa ilmiötä tutkineista tutkimuksista (Eskola & Suoranta 2008, 212.). Itse kävin läpi opinnäytetöitä, joissa oli tutkittu VOIKUKKIA- ryhmää, sekä vertaisohjaajaa yleisesti. Kokemukset vertaisohjaajista yleisesti olivat hyvin samankaltaisia, kuin saamani tulokset tästä tutkimuksesta. Iida Malinen ja Tytti Nuolemo (2016) tutkivat opinnäytetyössään millainen merkitys vertaistuella ja VOIKUKKIA- vertaisohjaajilla on ollut vanhempien selviytymisessä lapsen huostaanotosta. Heidän tuloksistaan selvisi, että vertaisohjaajan mukana olo oli tärkeää, koska häneltä sai konkreettisia neuvoja, kokemuksellista tietoa ja ohjausta. Heidän haastateltavien mukaan vertaisohjaajan merkitys riippui myös paljon siitä, oliko vertaisohjaajalla samanlaisia kokemuksia kuin itsellä. Noora Hassinen ja Sanna Roivas (2012) tuovat opinnäytetyössään esiin syöpää sairastavien lasten vanhempien kokemuksia vertaistuesta. Heidän tutkimustuloksissa vertaistuki koettiin merkittävänä tekijänä jaksamisessa ja yhdessäolon kokemukset lisäsivät vanhempien voimavaroja. Vanhemmat kokivat, että ver-

taisen kanssa kokemukset ja tunteet jaettiin molemminpuolisella ymmärryksellä. Tulokset ovat siis hyvin samankaltaiset kuin minun tutkimuksessani.

Tutkimuksessa on noudatettava periaatetta ihmisarvon kunnioittamisesta. Sen mukaan on väärin loukata tai aiheuttaa vahinkoa tutkittavalle riippumatta tutkimuksen tarkoituksista. Tutkimuksen eettisiin peruskysymyksiin kuuluu kysymykset mitä hyötyä tai haittaa tutkimuksesta tutkittavalle on, miten heidän yksityisyytensä ja tutkimuksen luottamuksellisuus turvataan ja miten ollaan johdattelematta tutkittavia harhaan. (Eskola & Suoranta 2008, 56.) Oikeus yksityiselämän suojaan on perusoikeus Suomessa. Henkilötietolain luvussa kolme kielletään käsittelemästä arkaluontoisia henkilötietoja, joihin kuuluu henkilön sosiaalihuollon tarve tai hänen saamansa sosiaalihuollon tukitoimet, palvelut ja muut sosiaalihuollon etuudet (11§). Kuitenkin näitä tietoja saa käsitellä, jos rekisteröity on antanut suostumuksensa (12§). Opinnäytetyöni aihe, kokemukset vertaisohjaajasta, on neutraali mutta kun on kyse ryhmästä, jossa on vanhempia, joiden lapsi on huostaanotettu, liikutaan herkällä alueella. Tämän vuoksi pidän haastateltavien henkilöllisyyden salattuna. Korostin tätä jo haastattelukutsuissa, sekä itse haastattelutilanteessa. Tutkimukseen mukaan poimimani lainaukset kävin tarkasti läpi, jotta niistä ei vastaajaa voisi saada selville. Kuitenkin suoria lainauksia halusin mukaan, koska niistä mielestäni tulee aitoa tunnetta mukaan tutkimukseen. En myöskään tuo työssäni esille esimerkiksi paikkakuntaa/paikkakuntia, joissa haastattelut suoritin tai edes haastateltavien sukupuolia. Näin ollen en tutkimuslupiani liitä myöskään opinnäytetyöni liitteet -osioon. Opinnäytetyöni valmistuttua tuhoan haastattelumateriaalit, kuten nauhoitteet ja muistiinpänoni sekä palautekyselyt.

10 Pohdintaa

Itseäni paljon mietitty ja huoletti haastateltavien vähyys tämän opinnäytetyöprosessini aikana. Onneksi sain VOIKUKKIA- toiminnalta heidän ryhmiensä loppupalautteet mukaan tutkimukseeni ja sain laajemman näkökannan mukaan. Ihan tämän opinnäytetyöprosessin alussa minun oli tarkoitus haastatella ryhmäläisiä, joissa mukana on ollut vertaisohjaaja sekä ryhmäläisiä, joissa ei ole ollut vertaisohjaaja. Vertaisohjaajallisesta ryhmästä haastatteluihin ilmoittautui kolme, joista kahta lopulta haastattelin. En kuitenkaan saanut yhtään semmoista ryhmäläistä haastateltavakseni, jolla olisi ollut kokemusta ryhmästä, jossa vertaisohjaaja ei ollut mukana. Tämäkin on hyvä ottaa huomioon, miksi näin oli, että vertaisohjaajallisesta ryhmästä ilmoittautui vapaaehtoisia haastateltavia ja vertaisohjattomista ei. Tästä kumpuaa itselleni ajatus, että onko ryhmäkokemus sitten ollut niin erilainen, että vertaisohjaajallisesta ryhmästä halutaan kertoa kokemuksia ja vertaisohjaajattomasta ei. Tätä asiaa voi spekuloida, mutta todellinen syy jää nyt kuitenkin arvoituksesi.

Mietin myös jossain vaiheessa, että haastattelisin vertaisohjaajaa tutkimustani varten, mutta jätin sen pois, koska rajasin aiheen koskemaan ryhmän käyneiden vanhempien kokemuksia. Jatkotutkimusta tästä aiheesta voisi tehdä juurikin haastattelemalla vertaisohjaajia ja kerätä heidän kokemuksiaan ryhmässä mukana olosta. Tulisi heidänkin näkemyksensä esille. Mielenkiintoista olisi myös haastatella sosiaaliohjaajia, jotka työskentelevät vertaisohjaajien kanssa VOIKUKKIA-ryhmissä ja tutkia heidän kokemuksiaan vertaisohjaajan mukana olosta ryhmässä. Aiheesta löytyy siis useampia puolia, joita olisi mielenkiintoista tutkia.

Etsin haastateltavia ryhmistä, jotka olivat käynnissä tai päättyivät keväällä 2016. Voi olla, että jos olisin laajentanut hakua myös vanhempiin ryhmiin, olisi haastateltavia voinut löytyä enemmän. Omat aikatauluni kuitenkin alkoivat tulla eteen haastateltavien etsimisessä, en osannut varata siihen tarpeeksi aikaa. Tekemieni haastattelujen jälkeen litteroin ne aika pian ja aloitin jo hiukan analysointia, mutta sen jälkeen kirjoittamiseen tuli taukoa työharjoittelun ja töiden vuoksi. Oli ehkä kuitenkin ihan hyväkin ottaa hetkeksi etäisyyttä materiaalin ja palata siihen pienen tauon jälkeen, sitä osasi katsoa taas uusin silmin.

Haastattelutilanne oli itselleni uusi ja tietysti jännitti vähän myös itseäni. Minusta tuntui, että haastattelutilanne oli nopeasti ohi ja jäin miettimään, osasinko kysyä oikeat kysymykset. Vastaukset sain kuitenkin niihin kysymyksiin, mitä olin etukäteen miettinyt ja myös vähän enemmän. Varmasti olisin kuitenkin voinut vielä miettiä kysymyksiä ja niiden asetelua lisää, jotta olisin saanut tietoa enemmän ja useammalta kantilta. Tuntui kuitenkin, että haastateluissa alkoi tulla jo samaa toistoa, sitä positiivista palautetta vertaisohjaajasta, joten en välttämättä kuitenkaan olisi saanut kaivettua jotain muuta sieltä esille. Haastateltavat kuitenkin avoimesti kertoivat kokemuksistaan ja varmasti toivat oman mielipiteensä esille.

Itseäni tämän tutkimuksen tulos hieman yllätti. Odotin enemmän negatiivisia kommentteja vertaisohjaajasta. Lastensuojelu ja huostaanottotilanteet ovat arka aihe ja herättävät paljon tunteita. Jotenkin alun perin ajattelin, että nämä rankat kokemukset ja mielipiteet myös vaikuttaisivat kokemuksiin vertaisohjaajasta. Odotin enempi kommentteja, että vertaisohjaajan kautta yritetään aivopestä ymmärtämään ja hyväksymään huostaanottotilannetta ja muuta tämän suuntaista. Tosi hyvä oli, että nämä kommentit olivat jääneet pois ja ryhmäläiset olivat kokeneet vertaisohjaajan melkein pä pelkästään positiivisena asiana.

Olen itse kiinnostunut työskentelemään lastensuojelun parissa ja tämä opinnäytetyön tekeminen on tuonut taas esiin uusia puolia lastensuojelusta. Tämän työn parissa asioita on tullut mietittyä paljon vanhempien kannalta ja olen saanut huomata, miten vähälle huomiolle vanhemmat jäävät huostaanottotilanteissa. Lapsen huostaanotto on kriisi ja siitä selviämiseen tarvitaan tukea. Onneksi on nykyään tällainen VOIKUKKIA-ryhmä, toivottavasti se vakiintuu jokaiselle paikkakunnalle apua antamaan. Toivon, että itse voin myös tulevaisuudessa työ-

elämässä vaikuttaa siihen, että myös vanhemmat otetaan huomioon ja he saavat tarvitseman-
sa tuen selvitäkseen tilanteesta. Tätä työtä tehdessä sain myös paljon uutta tietoa vertaisoh-
jaajista ja heidän työstään. Tämän jälkeen arvostan heidän tekemää työtä entistä enemmän
ja toivon, että vertaisohjaajien käyttö yleistyisi sosiaalialan palveluissa.

Lähteet

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8.painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4.painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523

Hietala, O. & Rissanen, P. 2015. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Helsinki: Kuntoutussäätiö & Mielenterveyden keskusliitto.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita.10. osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Holm, J. 2012. Ihmisen kohtaaminen ja arvostava vuorovaikutus - vertaisryhmätoiminnan kulmakivi. Teoksessa Laatikainen, T. (toim.) Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA.

Hägglund, H., Kivinen, S., Kujala, V. & Söderholm, P. 2012. VOIKUKKIA- vertaistukiryhmät. Opas sijoitettujen lasten vanhempien vertaistukiryhmien perustamiseen ja ohjaamiseen.

Jyrkämä, O. 2010. Vertaistukiryhmä käyntiin! Teoksessa Laatikainen, T. (toim.) Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Laimio, A & Karnell, S 2010. Vertaistoiminta-kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa Laatikainen, T. (toim.) Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Mehtola, S. 2012. Vertaisuus ja osallisuus. Teoksessa Ojuri, A. (toim.) Vertaisryhmä käsikirja. Väkivaltaa kokeneiden naisten osallisuuden ja voimaantumisen tukeminen. Ensi ja turvakotien liitto.

Palosaari, E. 2008. Lupa särkyä, kriisistä elämään. 2.painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Helsinki: Soccan ja Heikki Waris- instituutin julkaisusarja nro 26.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vahtivaara, J. 2010. Kokemustieto - vertaistuesta vaikuttamiseen. Teoksessa Laatikainen, T. (toim.) Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA.

Valli, R. 2015. Paperinen kyselylomake. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4.painos. Jyväskylä:PS-kustannus.

Vanhanen, S. 2014. Kuka auttaisi meidän perhettä? Sijoitetun lapsen ja hänen perheensä tukeminen ja jälleenyhdistäminen. SOS -lapsikylä ry.

Sähköiset lähteet

Hassinen, N. & Roivas, S. 2012. ”En olisi selvinnyt ilman vertaistukea”- vertaistuen merkitys syöpää sairastavan lapsen vanhemmille. Karelia ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/53923/hassinen_noora_roivas_sanna.pdf?sequence=1

Heiskanen, T. & Hiisijärvi, S. Vertaisryhmä ja sen ohjaaminen. Viitattu 14.8.2016.

<http://www.ela.fi/akatemia/ryhmienohjaaminen.php>

Koulutetut kokemusasiantuntijat Ry 2013. Kuka on kokemusasiantuntija. Viitattu 12.8.2016.

<http://www.kokemusasiantuntija.fi/8>

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2015. Tilastoraportti Lastensuojelu 2014. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 23.11.2016.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15.pdf?sequence=4

Malinen, I. & Nuolemo, T. 2016. Vanhemman kasvutarina lastensuojelun asiakkuudesta kokemusasiantuntijaksi. Savonia ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/119854/Malinen_Iida%20-%20Nuolemo_Tytti.pdf?sequence=1

Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Lastensuojelu. Viitattu 16.9.2016.

<http://stm.fi/lastensuojelu>

Suomen mielenterveysseura 2016. Shokista uuteen alkuun. Viitattu 4.8.2016.

<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/kriisit/shokista-uuteen-alkuun>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016. Huostaanotto. Viitattu 23.11.2016.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>

Voikukkia 2016. VOIKUKKIA tukihenkilöprojekti 2016-18. Viitattu 26.8.2016.

<http://www.voikukkia.fi/materiaalit/tiedotus/tukihenkiloprojekti>

Kuviot

Kuvio 1: Tekstin analyysin teemat 25

Taulukot

Taulukko 1. VOIKUKKIA- ryhmien ohjaajakokoonpanot palautelomakkeiden mukaan..... 30

Liitteet

1: Haastatteluiden saatekirje.....	45
------------------------------------	----

Liite 1: Haastatteluiden saatekirje

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Hei!

Olen Laurea ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Maarit Huovinen. Teen opinnäytetyönäni tutkimusta vertaisohjaajan roolista VOIKUKKIA -vertaistukiryhmässä. Tutkimuksessani pyrin selvittämään, onko vertaisohjaajan mukana olemisella merkitystä tuen saamiseksi ryhmästä. Haastattelen tutkimustani varten kahden eri Voikukkia-ryhmän osallistujia. Toisessa ryhmässä mukana on ollut vertaisohjaaja ja toisessa ei.

Toivoisin teidän osallistuvan tutkimukseeni haastateltavan ominaisuudessa. Haastattelu olisi henkilökohtainen ja kertaluontoinen. Haastattelussa esitän avoimia kysymyksiä kokemuksistanne Voikukkia -vertaistukiryhmästä ja vertaisohjaajan mukana olemisesta. Haastattelu nauhoitetaan ääninauhalle ja sitä käytetään tutkimusaineistona. Opinnäytetyössäni haastateltavien henkilöllisyys pysyy salaisena. Nauhoite ja muistiinpanot tuhotaan heti opinnäytetyön julkaisun jälkeen.

Jos olet kiinnostunut osallistumaan haastatteluun, jätä yhteystietosi (nimi, puhelinnumero ja/tai sähköpostiosoite) Voikukkia-ryhmän ohjaajallesi. Olen itse Teihin yhteydessä tarkemmin haastattelun tiimoilta.

Ystävällisin terveisin,

Maarit Huovinen

maarit.huovinen@student.laurea.fi